

Vallespir 4

Revista cultural i literària

Tercera Època, núm 5, Hivern 2008

Editat pel Centre Cultural Català del Vallespir

Preu: 5 euros

Trabucaire

Trabucaire Editions

2 c/ Juy d'Arnaud
F-66140- Canet
tél/fax: 04.68.73.17.66

Entrepôt: 11 rue Traverse de Pia - BP 4106-
66043 Perpinyà Cedex

04.68.61.02.82

e-mail: trabucaire@wanadoo.fr

Site internet: www.trabucaire.com

La libreria, des del segle XIX,
del carrer de Besalú

Carrer Besalú, 12 - 17600 FIGUERES

Tel: 972 500 133 / Fax: 972 675 731

e-mail: info@mallartllibres.com

www.totselsllibres.com

llibreria
Catalana

LIBRERIA ESPECIALITZADA EN
MATERIAL ESCOLAR:
LIBRES, MANUALS, REVISTES, CDs,
VIDEOS, ETC...

Plaça Payrà, 7 - 66000 PERPINYÀ

Tel: 04 68 34 89 39

Fax: 04 68 35 28 73

e-mail: llibreriacatalana@free.fr

TORCATIS

*la LIBRERIA
de PERPIGNAN...*

10, rue mailly - 66000 Perpignan
tél : 04 68 34 20 51 - fax : 04 68 35 48 71
mail : libreria.torcatis@wanadoo.fr

ÒMNIUM

LLENGUA CULTURA PAIS
ALT EMPORDÀ

Ronda Rector Aroias, 4 "La Cate"
17600 FIGUERES

www.altemporda.omnium.cat
altemporda@omnium.cat

Generalitat de Catalunya
Casa a Perpinyà

1, Carrer de la Fusteria
F 66000 PERPINYÀ - França
Tel. 00 33 468 35 17 14
Fax 00 33 468 35 23 34
e-mail: casa.perpinyà@gencat.net

le
**Cheval
DANS
l'arbre**

LIBRAIRIE
26, Bd Maréchal Joffre
66400 CÉRÉT
tél./fax 04.68.87.68.38

Institut
**FONT
NOVA**

Librairie - Papeterie
Sant Jordi

Georges GUISET

5, rue porte d'Espagne

66230 PRATS DE MOLLÓ-LA PRESTE

Tel: 04 68 39 70 40

Fax 04 68 39 79 16

ULYSSUS
LLIBRERIA DE VIATGES

Ballesteries, 19. 17004 GIRONA

Tel./Fax 972 211 773

http://www.ulyssus.com

ulyssus@ulyssus.com

 Generalitat
de Catalunya

Libreries

Andorra

Plaça dels Estats, 119
(tel: 93 202 64 60)
llibron@gencat.net

Roandor

(tel: 93 200 64 17)
subidop@gencat.net

Paris

Gran Via de Jaume I, 30
(tel: 972 22 72 67)
llibrg@gencat.net

Andò

Dr Fleming, 12
(tel: 973 23 19 30)
librie@gencat.net

Empordan

Carrer Major, 27
(tel: 977 21 17 07)
libria@gencat.net

Perpignan

Blanquerna, Llibreria catalana
Aroia, 44 (tel: 91 524 19 00)
carqueria.creixens@gencat.net

http://radio.gencat.net

radio Arrels

Escolteu-nos al
100.8 FM!

46, carrer dels Agustins - 68000 PERPINYÀ
radio.arrels.net

Vallespir

Revista Cultural i Literària

CONSELL DE REDACCIÓ

Martine Berthelot
 Josianna Cabanas
 Yves Duchâteau
 Joan Pau Escudero
 Michèle Falgueres
 Charles-Henri Julιά
 Henri Loreto
 Sergi Montémont
 Margarida Planell
 Gentil Puig-Moreno
 Maria Teresa Sinyol
 D.A. Vargas

EDITA:

Centre Cultural Català del Vallespir
 7 Av. G. Clémenceau i
 2, carrer Pierre Camo
 66400 CERET

vallespir07@orange.fr
 Portal: www.vallespir-portal.org
 Tel: 04 68 87 60 90
 Tel: 00 33 468 87 60 90

DISSENY I MAQUETA:

Teresa Sinyol (Figueres)

IL·LUSTRACIONS:

J.H. Beuzon
 Philippe Blanco
 Pierre Brune
 Michel Brigand

PORTADA:

Maison de Pierre Camo
 dibuix de Pierre Brune

IMPRESSIÓ:

Gráficas Canigó (Figueres)

DIFUSIÓ:

Llibreries pàgina 2

FOTOGRAFIES:

Associació ASCOR
 Fons Blatas
 Françoise Quintane
 Jordi Dunyach
 Ricard Roigt

DOCUMENTACIÓ:

Maria Grau (IFCT-UdeP)
 H. Loreto (Aries de Tec)
 D.A. Vargas (Ceret)

SUBSCRIPCIÓ:

Vallespir: 7 € per número
 Europa: 10 € per número

Pagament per xec a l'ordre del
 Centre Cultural Català del Vallespir
 2, rue Pierre Camo - 66400 CERET

ISSN: 1147-923X**HIVERN 2008****SUMARI****EDITORIAL**

Correu del lector	4
Paraules del director	5

LITERATURA I POESIA

En Joan Figa, poema de Justí Pepratx (1828 - 1901)	6
El cec que veia el mar, de Joan Laclare i Pagès	7 - 8
Vallespir estimat, poema i cançó, de Lluís Torrent	9
La muntanya, de Claude-Henry Joubert	10 - 11

LLENGUA

Recerca històrica sobre la llengua catalana -part 1- per Francesc Jaubert de Paçà (1824)	12 - 13
---	---------

HISTÒRIA I ANTROPOLOGIA

Les vil·les del Vallespir, a finals de l'edat mitjana, per Aymat Catafau	14 - 15
Paisatge d'una etnografia jurídica del Vallespir, per Sílvia Gómez	16 - 17

PINTURA, TEATRE I MÚSICA

Un hoste ignorat a la meca del cubisme: Arbit Blatas, l'últim dels "Montparnos", per Yves Duchâteau	18 - 19
Primer Festival Intercomarcal de Teatre i de Música, per Gentil Puig	20

PASSEJADES I FESTIVITATS

Visita a l'ermitatge de Nostra Senyora del Coral, per M. Planell i A. Bélières	21 - 22 - 23
El món casteller arriba a la Catalunya del Nord, per Jep Bonet	24 - 25
XXXI Aplec excursionista dels PPCC de Prats de Molló, per Josep Dunyach	26
La tauromàquia a Prats de Molló, per Ricard Roigt	27 - 28

CULTURES D'ARREU DEL MÓN

Un canadenc a Catalunya, per Donald Smith	29-30
---	-------

APUNTS DE LECTURES

Apunts de lectures	31
Contraportada: L'Auca (resumida) del Palau dels Reis de Mallorca	32

Contactes i correspondència revista Vallespir:

CCCV - 7 Av. G. Clémenceau, i 2 carrer Pierre Camo - 66400 CERET.
 Mel: vallespir07@orange.fr Portal del CCCV: <http://www.vallespir-portal.org>
 Tel: 04 68 87 60 90 - Tel: 00 33 468 87 60 90

CORREU DEL LECTOR

SOBRE VALLESPÍR núm. 3

Els meus avis van néixer al Vallespir, un a Morellàs, l'altre a Ceret. Jo, per guanyar-me quatre garrofes, vaig haver de pujar França amunt, com molts altres, i com precisament s'escriu al número 3 de VALLESPÍR. El meu somni era tornar a Catalunya, al Vallespir, a casa, puix que necessitava retrobar les meves arrels. Un cop jubilat, vaig venir a passejar per Ceret, on els cirers floreixen, on la cobla toca sardanes, on tibles i tenores fan puntejar sota els plàtans. La «Meca del cubisme» m'apareixia un punt d'arribada ideal. Un passeig pels seus carrers estrets i frescos, la plaça dels nous raigs, el mercat del dissabte tan animat, la sonoritat d'una llengua tan estimada –que malauradament ja no es parla tant com abans–, tot això junt era per a mi gaire i alegria. Només calia llegir una revista com VALLESPÍR per a completar la meua felicitat. Enhorabona!

Joan Pere Dunyac i Thubert, Sant Genís.

Acabo de fullejar amb agradable sorpresa la vostra revista VALLESPÍR número 3 i, de fet, no sé per on començar, talment tot el seu contingut m'agrada. En tot cas, cal agrair el consell de redacció de la revista per la proposta i varietat de les rúbriques, dels articles i dels continguts tractats. També vull felicitar-vos per la vostra constància i fidelitat en defensa de la llengua i de la cultura catalanes en una comarca tan propera i estimada com el Vallespir. Sabem que aquesta defensa és difícil, ho és davant de dues llengües tan fortes com el castellà, a Catalunya Principat, i el francès, a la Catalunya del Nord. És per això que el vostre capteniment a prestigiar el català té encara més valor i mereix el meu suport més sincer. Pensem enviar-vos un article sobre la història de l'esperanto en relació amb el Vallespir, atès que el 2004 vàrem celebrar el centenari de la creació de la secció catalana de l'Esperanto a Ceret, perquè fou precisament a Ceret que l'any 1904 es va crear.

Libert Puig i Gandia, directiu de l'Associació Catalana d'Esperanto

Moltes mercès per haver fet renéixer VALLESPÍR. En trobo d'allò més encertada la línia editorial, car la revista ens assabenta del passat vallespirenc, alhora que ens innova del present d'aqueixa comarca, malgrat la periodicitat que té aqueixa publicació, i no oblida, sortosament, el futur. El que també aprecio molt de VALLESPÍR és que aplica d'una manera envejable l'objectiu a atènyer en aquests temps de mundialització: "pensa globalment, actua localment"; així doncs, se centra en aqueixa comarca de la Catalunya septentrional, però sense oblidar que més enllà del Vallespir i de Catalunya també hi ha vida, tal com demostra la secció "Cultures d'arreu del món". Es tracta d'una revista, doncs, que no coneix límits ni en l'espai ni en el temps, plenament inserida en la modernitat. Enhorabona també per l'excel·lent portal de què gaudeix VALLESPÍR a Internet. Endavant!

Joan Valls, traductor del diari «Regió 7», Navàs, comarca del Bages.

Quan vaig rebre VALLESPÍR 3, que el Sr. Gentil Puig va tenir la delicadesa de fer-me arribar, vaig quedar parat de l'activitat cultural que s'hi reflecteix. Fa una mica de vergonya haver de confessar desconeixement del que passa en unes terres veïnes que fins no fa gaire ens eren comunes. No és que no tingués cap coneixement del Vallespir. Una dèria de descobrir país apamant-lo a peu em va dur, de jove, a recórrer diversos itineraris amb objectius concrets, com per exemple pujar al Canigó (...). Tampoc no m'és nou Ceret, amb aturades curtes, insuficients per a comprendre la vitalitat d'aquesta capital de comarca. Una vitalitat que la revista VALLESPÍR exposa i comenta. Cap dels articles ni de les informacions que conté no és intrascendent. Tots fan de bon llegir i desvetllen interès. Em seria impossible de marcar preferències, atès el nivell literari i la sensibilitat artística de tots plegats. Tanmateix, en citaré uns que m'han cridat l'atenció, sobretot pel desconeixement que tinc del neguit cultural del territori. No puc dir que no hagués sentit parlar mal de Pere Talrich, però no me l'havia sentit mai tan a prop. De Miquel Llory poso humilment de manifest que no en sabia res i que la lectura de la descripció paisatgística de «L'expulsió» m'ha resultat realment commovedora. En un altre terreny, les reflexions de Miquel Sargatal i les dades estadístiques que aporta Alà Baylac-Ferrer sobre bilingüisme a primària i a secundària són un revulsiu. Tant de bo que influeixin en un increment de l'autoestima, tan necessària per a recuperar una identitat esberlada per la forta pressió de factors polítics i socials. I no caldria ni dir com abelleixen, a VALLESPÍR, les aportacions a l'entorn dels artistes: Manolo Hugué, Joan Felip Vilà, Max Havart, i del folklorista Francesc Pujade. Al meu entendre, VALLESPÍR és una revista de qualitat –tant pel continent com pels continguts– que seria bo que arribés al major nombre possible de lectors, també de fora de l'àmbit comarcal.

Ramon Amigó (Membre de l'IEC) Reus, Comarca del Camp de Tarragona

PRESENTACIÓ DEL NÚM 3 DE VALLESPÍR

Paraules del director

Parlar avui de cultura catalana al Vallespir és sovint recordar el nostre patrimoni cultural. És la cultura tradicional que algunes de les nostres associacions culturals cuiden amb molta dedicació. Però, també és conrear una cultura catalana moderna que és la continuïtat de l'anterior i que es manifesta amb formes noves en les quals d'altres de les nostres associacions del Vallespir són pioneres.

Existeix, en efecte, un patrimoni cultural i arquitectònic ric fet de capelles romàniques –recordeu l'artícle de VALLESPÍR núm. 1 "El Cel al Vallespir" de l'historiador de Sant Llorenç de Cerdans, Ramon Sala– que són actualment restaurades o en vies de ser-ho. Molt poques són totalment abandonades. Presentem en aquest número una visita a l'Ermítage de Nostra Senyora del Coral. Hem comentat sovint que el nostre país i la nostra cultura són fonamentalment romànics i no només per les pedres de les capelles, ans també per la forma de ser i de pensar dels seus homes i dones, sòlidament arrelats a la terra.

Constatem, però, que no s'han conservat d'igual manera els masos i les masies que sovint la mateixa natura i el pas del temps han esborrat, com les de Riuferrer evocades per Miquel Llory al seu llibre *L'expulsion*. Nogensmenys, algunes s'han salvat de l'oblit, recordeu la passejada a la Vall Verda (a VALLESPÍR núm. 2) on un conjunt de masies a vegades fortificades –com Cremadells– han estat restaurades i avui habitades (1).

Però, també recordem el nostre patrimoni literari, musical i artístic que tractem sempre de presentar i de valorar a cada número de VALLESPÍR. Haureu notat que cerquem sempre un equilibri entre, d'una banda, els textos i les obres del prestigiós passat renaixentista (en aquest número amb un poema de Justí Pepratx), i d'altra banda, els textos i les obres modernes, signe de continuïtat (aquí amb un text de Joan Laclare). Sempre repetirem que no partim del no-res, ans continuem una llarga i dilatada història literària i artística. Els forasters que continuen arribant a la nostra terra des de totes les latituds han de saber que el país que els acull té una història cultural mil·lenària d'obertura i de creativitat, i ens pertany a nosaltres de presentar-la, d'oferir-la, d'ajudar-los a descobrir-la.

A més de la cultura tradicional, podem comprovar, com amb més força, just a l'altra banda de l'Albera, hi ha una cultura catalana moderna i vivent; molt activa, potser perquè és conscient de la seva fragilitat i que, per això mateix, posa encara més energia en la seva defensa. És una llengua europea parlada a quatre estats i reconeguda internacionalment per les seves aportacions culturals i artístiques.

Per la revista VALLESPÍR, redonar prestigi a la nostra llengua i cultura és redescobrir i recordar el nostre passat literari per a poder projectar-nos cap al futur, car com cantava en Raimon als anys 70 "un poble que perd la llengua, perd la identitat". Creiem que els joves només s'adhereixen a una cultura si veuen clarament que té un passat, un present i un futur. La cultura catalana sempre és tributària d'aquesta doble perspectiva, una de profunda, prestigiosa i antiga, i l'altra nova, engrescadora i creativa mirant cap endavant i que tradueix una identitat visible i ferma. Si la literatura i la cultura catalana ha estat invitada d'honor a la Fira del Llibre de Frankfurt-am-Main de 2007 no és cap atzar.

Aquesta mateixa cultura moderna arriba a la Catalunya del Nord amb la nova cançó dels anys 70 i els joves escriptors que a partir dels anys 80 reprenen la llengua catalana com a eina de creació literària i d'afirmació; és també el sentit d'algunes manifestacions culturals recolzades per associacions del Vallespir com els castellers (Els Angelets del Vallespir); o la flama dels focs de Sant Joan que des del Canigó (d'Arles de Tec i de Sant Joan Pladecorts) s'ha estès per totes les terres catalanes; o encara la festa del llibre i de la rosa de Sant Jordi, que ara des de Catalunya s'estén a d'altres països. Un exemple d'obertura, de cultura i d'amor.

Desitgem que la cultura moderna sigui sempre present a la nostra revista VALLESPÍR –com ho va ser durant els anys 30– a través de totes les arts. Per això, presentem i continuarem presentant els artistes cèlebres, pintors (aquí el pintor Arbat Blatas), músics, escultors, poetes i escriptors que han viscut al Vallespir i des d'on han perpetuat una visió original que el món ha admirat i continua admirant.

Concloem afirmant la nostra voluntat en defensa de la llengua històrica del nostre territori, contra tots els menysprements hegemònics, contra interessos econòmics aliens, i en defensa dels ecosistemes naturals i culturals, del qual la llengua és el símbol més audible. Solidaris, a més, de totes les cultures germanes amenaçades, com la que llegirem aquí, la del Quebec (paradoxalment: la llengua francesa). En efecte, tenim l'honor de presentar el primer text escrit en català pel nostre amic i escriptor, Donald Smith.

Com sempre, us desitgem una bona lectura i que ens ajudeu a fer una bona difusió de VALLESPÍR.

Ceret, 1 de gener de 2008

(1) L'estiu de 2006 el Palau Robert de Barcelona va organitzar una mostra de l'arquitectura rural del Solsonès, la Garrotxa, el Vallespir i l'Alguer titulada "Les masies com a expressió del diàleg entre l'home i la terra".

**NOTA: Pour les lecteurs ayant des difficultés à lire le catalan nous leur proposons de retrouver les textes en français marqués par le pictogramme sur le portail informatique du CCCV: <http://www.vallespir-portal.org>
Les lecteurs trouveront des résumés en français dans des encadrés en gris.**

JUSTÍ PEPRATX

«el pare de la Renaixença rossellonesa» (1828–1901)

JUSTÍ PEPRATX NASQUÉ A CERET EL 6 DE MAIG DE 1828 EN EL SI D'UNA FAMÍLIA DE NEGOCIANTS ORIGINÀRIA DE L'AUDE. EL SEU PARE ERA UN FERVENT BONAPARTISTA. AQUEST FET NO IMPEDÍ QUE, MÉS TARD, JUSTÍ PEPRATX FOS CONSIDERAT COM EL «PARE DE LA RENAISSANÇA ROSELLONESA». A PARTIR DE 1880 EDITA UN RECCULL DE QUARTETS I PROVERBIS TITULAT: *RAMELLETS DE PROVERBIS, MAXIMES, REFRANS Y ADAGIS CATALANS*. L'ANY 1882, AMB EL PSEUDÒNIM DE «PAU FARRIOL DE CERET» PUBLICÀ *ESPIGAS Y FLORS A LA IMPREMTA LATROBE*. PEPRATX PARTICIPÀ ACTIVAMENT A LA FESTA LITERÀRIA I RENAISSANTISTA DE BANYULS DE LA MARENDA DEL 17 DE JUNY DE 1883, I L'ANY SEGÜENT REPRESENTÀ EL ROSELLÓ ALS JOCS FLORALS DE BARCELONA. EL 1888 FÉU IMPRIMIR A LA CASA ÀLBERT JULIÀ DE PERPINYÀ –SEMPRE AMB EL PSEUDÒNIM DE PAU FARRIOL– UN LLIBRE DE VERSOS *PA DE CASA*. A MÉS, JUSTÍ PEPRATX REALITZÀ LA TRADUCCIÓ FRANCESA DE LES OBRES DEL GRAN POETA I AMIC JACINT VERDAGUER. LA SEVA TRADUCCIÓ DE *L'ATLÀNTIDA* TINGUÉ UN GRAN ÈXIT AMB CINC EDICIONS SUCCESSIVES. A PERPINYÀ, JUSTÍ PEPRATX FOU NOMENAT, DIVERSES VEGADES, EN EL SI DE LES ASSEMBLES MUNICIPALS, LITERÀRIES, FINANCERES, ECONÒMIQUES I HOSPITALÀRIES. MORÍ A PERPINYÀ, L'11 DE DESEMBRE DE 1901.

En Joan Figa

*La família dels Joans
És família numerosa.
T'hi ha Joans petits i grans
Y Joans de molta cosa.
Joan feyner, que tot vol fer,
Joan sens por, que no tem res
Joan de l'ox, cara estrafeta
Joan del tros; Joan doneta
Joan lo sabí; Joan babau;
Joan lo pigre; Joan del trau
Joan del viu; Joan de la mare;
Joan lo mul, que sempre xarra;
Joan boca d'or, que tot ho diu;
Joan que plora; Joan que viu
Y molts altres que caldría,
Per comparar-los tot un dia.
Però un n'hem d'esmentar
Que fora greu descuydar.
Aquest és en Joan figa,
Home molt baix de devant
Lo motiu d'aix nom sabran,
Y més d'un pobrer ne riga
Un dia donchs aixancarrat
Sobre son avc, el fulano
Se'n anaba xano xano
A buscar fèix d'herba al prat*

*Passant sobre una figuera,
Ética, lo cap alçant,
Unes figues penjolant,
Però dall en gran manca.
Si eran de bordissot,
Ans be de coll de senyora,
Engulir-les sols anyora
Lo malastuch bairinet.
Ah un xò! fa aturar l'axe,
Y en la albarda pujant
De paus, dret, fet un gegant,
Cull figas y se'ls empassa.
Més veient com es plantat:
"Malhaja! quina'n scia?
Se posa. Y com estavia,
Si ara algun ofentat
Volent fer l'estragulani,
Passant, caidàs: arri! arri!"
L'axe al ohir aixos mots,
No se'ls deixa dir dos colps,
Parteix, escapant a terra
Sen amo cobeliciós;
Y quan s'abà, vegegonyós,
Una figa son nas era,
Y ara sabau lo peçquè
Aqueix nom se li tiegué*

Extret de "EL CEC QUE VEIA EL MAR" de Joan Laclare i Pagès

EN JOAN LACLARE I PAGÈS VA NÈIXER L'ANY 1938 A BANYULS DE LA MARENDA, I VIU ACTUALMENT A PRATS DE MOLLÓ. DE JOVE VA HAVER DE MARXAR CAP A PARÍS ON HA VISQUIT I TREBALLAT, PRIMER COM A REDACTOR A L'EDITORIAL HACHETTE, PERÒ DESPRÉS I DURANT MOLTS ANYS COM A INFERMER A L'HOSPITAL PITIÉ SALPÊTRIÈRE. HA RETROBAT I ESTUDIAT LA LLENGUA CATALANA AL CENTRE D'ESTUDIS CATALANS DE PARÍS. HA PUBLICAT DIVERSES OBRES EN FRANCÈS I EN CATALÀ, ENTRE LES QUALS LA NOVEL·LA *EL CEC QUE VEIA EL MAR* PUBLICADA A LES PASSES LITTÉRAIRES DE SANT ESTEVE DEL MONESTIR, L'ANY 1998. A CONTINUACIÓ LLEGIREU LES CINQ PRIMERES PÀGINES DEL PRIMER CAPÍTOL D'AQUESTA OBRA.

La tramuntana s'esgargamellava a escombrar el cel, maltractant els núvols feixucs i negres en un percaçament desenfrenat. Esbocinava, esfilagarsava i tornava a afaçonar tot un món de formes ara d'un blanc immaculat, encara més resplendent que la neu. Les escultures de buata eren gaitudes i botinflades. Llavors la Malori va reviuir el país imaginari de la seva infantesa. Revela sorgir els seus antics amics d'una reguera d'hopalandà per empolvorar l'atzur de parabòles estranyes.

Vinguts de l'invisible, els fantasmes familiars tornaven a sorgir de nou. El majestuós ós polar s'ajupia per dir-li la bonaventura d'un món evanescent. Després, altres borrasques s'aferrissaven per desfer, a cops de burí violents, les siluetes borraldues, reduïdes a plomes i vapors lleugers que el vent dissipava en el blau pur del cel...

Era llavors el temps del festeig.

La cobla era per complet a l'ombra d'un robust plàtan, el ramatge del qual sostenia el cel. Hi havia l'estrepitosa tenora, els cornets, els fiscorns, el tible que destronà l'antiga gaita, el contrabaix de cordes, en fi el picant flaviol. Alguns músics ajustaven els seus instruments, fixaven les seves partitures sobre el pupitre, sota els ulls de la mainada meravellada. En Pau n'era. Contemplava la geometria ballant de les notes funambulesques que tenien el poder de dar-li carn de gallina de cap a peus! Els espectadors formaven un cercle que delimitava la pista de ball. Les primeres notes d'aquesta inefable música acalorada es feren sentir.

Els cavallers escolliren les seves parelles. En Jaume va anar a cercar la Malori, prop dels seus. Ell mateix era tot vestit de blanc, i la seva pell bruna en prenia encara més esclat. Musculat, un xic més gran que ella, la faixa roja enrotllada a la cintura donava més relleu al seu cos graciós. L'extremitat de la cinta de drap acabada per un cordó, tornava a sortir plegada sobre el costat, contra la caixa. Sobre el cap, la barratina era tan

arrogantment alçada com una cresta de gall. Plegava i posava aquesta gorra republicana sobre la seva espatlla quan era al repòs.

Col·locà la seva mà sobre el braç d'en Jaume i passaren així al llarg del cercle. Els tres altres balladors havien fet igual. Al canviament de to les mans es desuniren. Els homes ballaren, reculant per quatre apartats més íntims deslligant el rodó. Saltiró del minyó en darrera, després el de la minyona. Els cors bateguen en aquest gest tan bonic de la mà del galant sobre la qual el posa la delicada de l'elegida, mentre l'esquerra amaga assenyadament el seu ardor darrera l'esquena, a l'alçada de la cintura. Els bustos s'inclinen, símbol llunyà d'un respecte cavalleresc desuet.

Ara, en Pau no tenia més ulls que per la seva germana, la Malori. Esperava el moment el més bell on les parelles, un instant separades, tornaven a trobar-se. Cada ballaire agafa la seva companya a la cintura i l'aïça a pols per l'ofrena del lliri al sol. Una forta emoció s'empara aleshores del públic que l'expressa amb una calorosa ovació. En aquell moment, llàgrimes discretes apareixen a la cua d'ull de noies tendres i de seves mares commogudes.

I a més a més, foren les darreres notes del ballet pensà la Malori.

L'aigua era límpida. Tot hi banyava en la pureza. El sol i xent es trencava en trossos daurats sobre el mar. Seves algues, d'un verd translúcid, ondulaven suament mogudes per una ampla i desconeguda respiració. Els picants negres i brillants d'unes engarotes s'anivaven en totes direccions. Soles, les pedellides quedaven clavades, traïdes per les seves closques punxegudes i còniques.

No va resistir. Acaricià l'aigua tèbia d'una mà llanguida...

El seu crit torbà la calma matinal. Es tirà enrera i s'exclamà, una mà sobre el cor per contenir la seva emoció:

VALLESPİR ESTIMAT

Música i lletra de Lluís Torrent

En Lluís Torrent va néixer a Sant Llorenç de Cerdans l'any 1931. De jove, ja li agradava molt la música. Als 16 anys ja feia ballar el jovent de Vilaroja amb el seu acordió. A partir de l'any 1957 forma part d'una orquestra de varietats que recorre la Catalunya del Nord i part d'Occitània. L'any 1963 crea l'orquestra "Lou Torrent" que anima festes i balls. L'any 1970, munta una cobla i entra al conservatori de música de Perpinyà per aprendre el tible. Max Havart serà un dels seus mestres. Durant els anys 80 fa cursos a l'Escola de Música de Sant Llorenç i grava el seu primer disc *L'orellut*. Durant els anys 90 compon entre altres la sardana *Sant Llorenç de Cerdà* i diverses obres, entre les quals l'*Havanera del Rosselló* cantada pels Mariners del Canigó així com aquest poema i cançó *Vallespir Estimat*.

Lluís Torrent
(Lou Torrent)

Louis Torrent est né à Saint Laurent de Cerdans en 1931. Enfant, il aimait déjà la musique. A 16 ans il faisait danser la jeunesse de Vilaroja avec son accordéon. A partir de 1957 il est membre d'une orchestre de variétés qui parcourt toute la Catalogne du nord et une partie de l'Occitanie. En 1963 il crée l'orchestre "Lou Torrent" qui anime les fêtes et les bals. En 1970, il monte une cobla et entre au conservatoire de musique de Perpignan pour apprendre à jouer le tible. Max Havart sera un de ses maîtres. Pendant les années 80 il fait des cours à l'Escola de Música de Sant Llorenç et il enregistre son premier disque "L'orellut". En 1990 il compose entre autres la sardana "Sant Llorenç de Cerdà" et diverses oeuvres, parmi lesquelles l'"Havanera del Rosselló" chantée par les Mariners del Canigó et ce poème et chanson "Vallespir Estimat".

Vallespir estimat

*A Sant Llorenç de Cerdà
Quan ha nascut la primavera
Les filles dels castanys
Tot de verd han pintat els sercats*

*Però no busqueu més entlla
D'aquesta vall iialtera
Un altre encís us espera
Quin dolç pecat*

Refany

*Vallespir ma terra
Et tinc aquí el cor arrelat
He atravesat pau i guerra
I de tots els mals m'has guardat
Quan me guanya l'amargura
Vallespir ventura
Em tras de l'ambuixadura
Vallespir estimat.*

*Amb dardelat o foscor
La gent d'aquí te pedonon
Les faltes del teu humor
Quan fiedor se rin de calor
Sabem tots que els peccadors
Que en català s'inaonen
Per defenar-se responen
Amb rams de flors.*

Refany

(...)

LA MUNTANYA

per Claude-Henry Joubert

Traducció: G. Puig-Moreno

CLAUDE-HENRY JOUBERT, NASCUT A ORLEANS L'ANY 1948 ÉS UN COMPOSITOR FRANCÈS DE SARDANES. CÉRET HA ESTAT PER A ELL UNA FONT D'INSPIRACIÓ I N'HA VOLGUT CAPTAR LA SEVA ÀNIMA MUSICAL. AQUEST LLOREJAT DEL CONSERVATORI NACIONAL SUPERIOR DE MÚSICA DE PARÍS I ANTIC DIRECTOR DE L'ESCOLA NACIONAL DE MÚSICA DIRIGEIX ACTUALMENT L'ORQUESTRA DELS JOVES DE LA REGIÓ CENTRE. ÉS L'AUTOR DE SARDANES COM LA CAPELLETA, EL CAVALLETER SANT JORDI O FERREOL. EL PUJOL DE SANT FERREOL PROP DE CÉRET ÉS ON VIU EL SEU AMIC I ARTISTA MICHEL BRIGAND QUE L'ACULL CADA ANY I QUE IL·LUSTRA AQUEST TEXT.

Aixecar els ulls cap al cim, és, que es vulgui o no, com contemplar una metàfora immensa, metàfora no pas verbal ans física, concreta, enorme i terrible, car el contacte, allà dalt, entre el cel i la terra, és alhora una trobada entre dos mons sovint allunyats l'un de l'altre, i no gensmenys aquest contacte deixa intuir un passatge de l'un a l'altre. Aquells d'aquest món que escalaran la muntanya podran –potser– penetrar en un més enllà.

La muntanya és alta, immutable, intemporal; és un centre, una escala transcendent, un eix del món. Així mateix apareixen el mont Olimp, el mont Sinai, el mont Tabor, on diu la tradició dels pelegrins, el Crist fou transfigurats, el mont Fuji-Yama, el mont dels màrtirs, és a dir, Montmartre.

Algunes muntanyes són invisibles. La pujada al Carmel de Teresa d'Àvila és una ascensió espiritual com ho són les etapes descrites per Sant Joan de la Creu. El Paradís, si hom creu Dante, és situat al cim de la muntanya del Purgatori. D'altres muntanyes, pel contrari, són visibles, edificades per l'home a la seva pròpia mesura: com les piràmides d'Egipte, els zigurats de Babilònia, les torres de les catedrals gòtiques i, sorpresa, també el campanar petit de la capella de Sant Ferreol...

D'ençà de Sant Ferreol, es veu el Canigó. De fet «veure» no és pas la paraula exacta, no l'utilitza perquè els catalans us reprendrien. El Canigó no és pas vist sinó admirat, respectat, venerat, consagrat. Fer-ne l'ascensió és com un deure simbòlic per tot català que es respecta, és un deure perquè el Canigó pot concedir, a aquell qui l'honora, una espurna de la seva força, de la seva altura, de la seva saviesa, de la seva bellesa.

Pel solstici d'estiu, el primer foc de Sant Joan és encès al cim del pic més alt de la muntanya. Després, els catalans fan baixar la flama de veïnat en veïnat, de poble en poble, de comarca en comarca i s'estén per totes les terres catalanes, transmetent a cadascú una part d'aquest foc

precios i misterios. Un foc creat, allà dalt, de la unió de la terra i del cel.

La muntanya és també el lloc en el qual és palesa la pretensió dels homes. Diuen que en uns temps molt llunyans, set homes gegantins, sens dubte de la raça dels Titans, temptaren de destronar Déu enfiant-se al cim del Canigó. Tenien el poder de desencadenar els vents i empenyien davant seu uns rocs enormes. Quan

Vista des de Sant Ferreol, gravat de Michel Brigand

Claude-Henry Joubert, est né à Orléans en 1948. C'est un compositeur de sardanes. Céret est pour lui une source continue d'inspiration, il a voulu en capter son âme musicale. Ce lauréat du Conservatoire National Supérieur de Musique de Paris et ancien directeur de l'Ecole Nationale de Musique dirige actuellement l'orchestre des jeunes de la Région Centre. Il est l'auteur de sardanes telles que «La Capelleta», «El cavalier Sant Jordi» ou «Ferreol». La colline de Saint Ferréol, tout près de Céret, où vit précisément son ami et artiste Michel Brigand qui l'accueille chaque année, illustre ce texte inspiré par cette même colline.

de sobte s'aturaven, aixecaven una pedra en el lloc en el qual s'havien parat. Aquesta història no és pas una llegenda puix que aquestes pedres aixecades, foradades amb traus estranys, són encara, per un centenar d'entre elles, visibles avui. El final dels set gegants fou terrible. Estaven a punt d'atènyer el cel quan Déu els fulminà i els transformà en una muntanya; avui l'anomenen «La serra dels Set Homes». Així que el Canigó, molt abans de la torre de Babel, fou el teatre de la bogeria dels homes.

Més tard, el diluvi submergí el Vallespir, el Conflent, la Cerdanya i tots els seus cims. Únicament el Canigó i el Barbet se salvaren i treien el cap de les aigües, i, contra la paret del Barbet, s'amarrà l'Arca de Noè. Diuen que, sota les neus, l'Arca espera el proper diluvi per a reaparèixer i navegar sobre el mar. En els temps antics, el Canigó, per als mariners grecs, fenicis, romans que l'albiraven des de la badia de Roses o des del golf de Lleó, era per a ells un senyal capital. El Canigó dominava l'horitzó com si hagués estat, el tot sol, tots els Pirineus.

La seva primera ascensió data de l'any 1285. Fou Pere II, rei de Catalunya i Aragó, qui atansà el primer cim. Hi trobà un estany i dins l'estany un drac que va combatre i abatre. Avui ja no hi ha cap estany al cim del Canigó, el vent l'ha fet caure cinc-cents metres més avall, ara l'anomenen l'Estanyol. La història és certa puix que el drac ha desaparegut. Així que, al cim del Canigó, es trobaren un dia reunits un estany, un drac i un cavaller valerós. Aquest fet no és pas gaire estrany, car a dalt d'aquesta muntanya de Catalunya, sobre la qual vetlla el seu patró Sant Jordi, aquest darrer també havia vençut un drac horrible que vivia en un llac.

L'any 1885, el gran poeta Jacint Verdaguer i Santaló, que durant un temps havia viscut a Prada de Conflent, i que havia recorregut el Vallespir, publicava *Canigó*. Aquest poema èpic fou l'estandard de la Renaixença Catalana, un monument; hom cità Homer, Virgili, Hugo... Però el que tothom té als llavis, avui, a l'ombra del Canigó, a més del Cant de Gentil (1) del nostre gran poeta, és també el refrany d'un autor català desconegut que canta Muntanyes Regalades. ◆

Muntanyes regalades

*Muntanyes regalades
Són les del Canigó
Que tot l'estiu floreixen.
Primavera i tardor.
Jo que no l'aimo gaire
Jo que no l'aimo gaire
La vida del pastor.*

(1) Es tracta de Gentil Tallaferró, l'heroi enamorat de Griselda del poema *Canigó* de Jacint Verdaguer.
NDTR

Cant de Gentil

Fragment del poema *Canigó*, 1885, Jacint Verdaguer

*Amor, amor, on me pujaves?
on sou, amics? on sou, mos pares?
i jo mateix, digau-me, on só?
Digue-m'ho tu, Griselda bella,
ma hermosa estrella
de Canigó.*

*I tu, ets del cel guspia eterna
o sols fantàstica llucena?
dus a l'infern o al paradís?
Mes, és ací tan dolç lo viure,
veient somniure
ton ull blauís!*

*Què se me'n dona de la terra
si et tinc ací, en est cim de seva?
Mes, com nos mira el sol naixent!
Posta'm vers on surt com poncella
que s'esbadella
pel firmament.*

RECERCA HISTÒRICA SOBRE LA LLENGUA CATALANA - PART 1- Per Francesc Jaubert de Paça (1824)

PUBLICAT AMB L'AMABLE AUTORITZACIÓ D' EDICIONS TRABUCAIRE - TRADUCCIÓ DE G. PUIG

FRANCESC JAUBERT DE PAÇA NASQUÉ A CERET L'ANY 1785 I MORÍ A PERPINYÀ EL 1856. ÉS UNA DE LES GRANS PERSONALITATS DE LA CULTURA ROSSELLONESA, FINS FA POC GAIREBÉ OBLIDAT. DESTACÀ COM A HISTORIADOR DE L'AGRONOMIA, PERÒ EL CAMP DE LES SEVES MOTIVACIONS ERA MOLT MÉS AMPLÉ. VIATJÀ MOLT PER LES TERRES IBÈRIQUES, ESTUDIÀ LA HISTÒRIA DEL COMTAT D'EMPÚRIES I PUBLICÀ UN ASSAIG HISTÒRIC SOBRE ELS GITANOS. AQUESTA OBRA SOBRE LA HISTÒRIA DE LA LLENGUA CATALANA SORPRÈN PER LA SEVA DOCUMENTACIÓ I LA SEVA MODERNITAT, TOT I SOPTAR ALGUN ESPECIALISTA PEL TO UTILITZAT. EL TEXT COMENÇA AMB LA CAIGUDA DE L'IMPERI ROMÀ. TINGUÉ UN GRAN ÈXIT I FOU REEDITADA L'ANY 1831. TRABUCAIRE L'HA PUBLICADA L'ANY 2000. SI US HA INTERESSAT, DIGUEU-NOS-HO I CONTINUAREM PROPOSANT-NE EXTRACTES EN NÚMEROS POSTERIORS DE VALLESPÍR.

Un segle després de la invasió dels gots (1) i dels vàndals, la civilització romana havia desaparegut. El poble, intimidat per les guerres, exposat a tots els excessos, en absència d'un govern regular, privat d'escoles públiques i de qualsevol mitjà d'instrucció, es trobà allunyat de la pràctica de les arts, de les ciències i de les lletres. Vencedors i vençuts, reunits per una ignorància profunda, formaven una societat sotmesa a les mateixes vicissituds, exposats als capricis de qualsevol senyor, i les desgràcies freqüents de les guerres civils. L'anarquia feudal planta llavors les seves arrels profundes. Els senyors, presoners de l'esperit d'aquell segle, no sabien ni llegir ni escriure, i els capellans eren considerats molt hàbils quan comprenien el breuari i sabien escriure, bé o malament, alguns actes públics. Les lleis romanes foren proscriutes, i el nom mateix de romà esdevingué negatiu per als gots i els vàndals.

Fins aquella època el llatí havia estat la llengua vulgar, és a dir, la llengua del poble: Roma la imposava sempre a les seves províncies conquerides; i per a merèixer els seus favors, per conservar els privilegis i els drets de ciutadà romà, calia haver cultivat les muses llatines. Però la llengua d'un poble envellit amb la pràctica de les arts i amb les facilitats de la civilització, no podia pas conveir a les hordes bàrbares embriagades per l'esperit de conquesta i la set de pillatge. Havien de restar

allunyades d'aquesta llengua particular creada per les lletres i que era adoptada per tothom.

Per contra, la llengua gòtica, nascuda en els boscos del nord, en unes contrades d'aiguamolls i

sota un cel rigorós, estava marcada pel seu origen aspre. No era pas en les grans solituds de Germània ni en el tumult dels camps de batalla que hagués pogut perfeccionar-se: travessant contrades desconegudes, només havia adquirit de certes nacions bàrbares desconegudes, algunes paraules destinades a facilitar als guerrers contaires la narració de llurs batalles. És així que la llengua gòtica (2)

arribà fins Hispània on fou rebutjada pels seus habitants acostumats a una civilització antiga i també a causa de l'horror inspirat per uns vencedors implacables.

El llatí i la llengua gòtica foren doncs les llengües que parlaren, durant el segle Vè, els pobles d'Hispània, tant els vençuts com els vencedors. Una tercera llengua, especial de l'antiga província romana tarraconense, que només era parlada pels cultivadors allunyats de les costes marítimes i els muntanyencs havia resistit. Era la llengua celtibèrica (3). En els segles anteriors havia adoptat paraules dels rodanians, dels fenicis, dels grecs i dels cartaginesos, quan aquests comerciaven amb els pobles de les costes de la rica Ibèria. S'establí doncs una competència entre aquestes tres llengües, llatina, gòtica i celtibèrica; i si el vencedor,

Els Caputxins de Ceret, dibuix de Philippe Blanche

FRANCESS JAUBERT DE PAÇA EST NÉ À CERET EN 1785 ET IL EST MORT À PERPIGNAN EN 1856. C'EST UNE DES GRANDES PERSONNALITÉS DE LA CULTURE ROUSSILLONNAISE, AUJOURD'HUI PRESQUE OUBLIÉE. IL EXCELLA COMME HISTORIEN DE L'AGRONOMIE, MAIS LE CHAMP DE SES CONNAISSANCES ÉTAIT BEAUCOUP PLUS AMPLI. IL VOYAGEA BEAUCOUP EN TERRES IBÉRIQUES, ÉTUDIA L'HISTOIRE DU COMTÉ D'EMPÛRIES ET PUBLIA UN ESSAI SUR LES GITANS. L'OUVRAGE PRÉSENT SUR L'HISTOIRE DE LA LANGUE CATALANE SURPREND PAR SA MODERNITÉ ET PAR SA RICHE DOCUMENTATION, QUITE À SURPRENDRE PAR SON TON CERTAINS SPÉCIALISTES. LE TEXTE COMMENCE PAR LA CHUTE DE L'EMPIRE ROMAIN. IL FUT RÉÉDITÉ EN 1831 ET CONNUT UN SUCCÈS CONSIDÉRABLE. TRABUCAIRE L'A PUBLIÉ EN 2000. S'IL VOUS A INTÉRESSÉ FAITES-LE NOUS SAVOIR CAR NOUS POURRIONS PROPOSER D'AUTRES EXTRAITS DANS LES PROCHAINS NUMÉROS DE NOTRE REVUE VALLESPIR.

cansat de subjugar i subjugar ell mateix pel clima, tolerà, amb edictes, l'ús de la llengua llatina, a partir d'aquella època es deteriorà. En efecte, la llengua llatina era parlada per uns pobles ignorants, sense mestres per a ensenyar-la, sense escriptors per a conservar-ne el record. Aquesta llengua s'alterà, es deteriorà ràpidament, i d'aquest contacte de llengües diferents les unes de les altres per l'origen, la construcció gramatical de les paraules donà lloc al naixement d'una quarta llengua, que esdevingué comuna als pobles de Cèltiberia.

Es manllevà de la llengua llatina la major part de les paraules i algunes construccions; s'inspirà de la llengua gòtica per a l'ús fins llavors desconegut de l'article, invenció feliç que l'alliberava de la dificultat de les declinacions; del cèltiber utilitzà els topònims i alguns termes agrícoles. L'existència de quatre llengües és atestada pels historiadors antics. L'anomenaren des de l'origen, amb l'apel·latiu de romanç, o llengua romànica, perquè era considerada com un dialecte de la llengua de Roma. Aquest dialecte, segons els historiadors francesos, era comú als dels pobles de Provença i d'Occitània.

Tots els pobles de Gàl·lia i d'Ibèria, pels quals la llengua llatina havia estat, durant alguns segles la llengua parlada i escrita, conservaren marques aparents de l'associació política de la qual havien format part; i els dialectes que adoptaren, o més ben dit que nasqueren de la conquesta, conservaren durant molt temps una fisonomia comuna. Es confonien sota la denominació de romanç, tot i que cada contrada, d'aleshores ençà aïllada pel caràcter particular de cada poble conqueridor, conferí al llenguatge unes diferències cada vegada més notables. La història de tots aquests dialectes presentaria avui massa dificultats per a ser considerats separatament. Però, alguns d'entre ells havent esdevingut, amb el temps, unes llengües regulars i escrites, les recerques són, en aquest cas, d'un gran interès. Tractarem del romanç o llengua romànica, tal i com es formà del contacte de tres llengües parlades pels diversos pobles veïns de l'Ebre, que es diferenciava del romanç parlat al centre de França.

La necessitat conferí ben aviat al romanç les característiques essencials i les formes gramati-

cals necessàries a una llengua destinada a expressar totes les formes de comunicació i d'expressió dels sentiments. El seu ús esdevingué tan general i tan absolut que únicament els erudits, és a dir, alguns membres del clergat, sabien redactar en llatí els actes públics; i sovint amoninats per la redacció, es trobaven obligats de recórrer ells també a la llengua romànica, per a ser realment comprensos.

A principi del segle VIIIè, mentre Hispània, afavorida per un cel esplèndid i les restes de la civilització romana, s'aixecava de les ruïnes antigues, mentre s'havia acollit una segona vegada a l'estudi de les ciències i les lletres, i que les arts havien aixecat monuments sota la protecció d'aquest poble, el qual durant la conquesta fou considerat com enemic, un nou poble, encara més expansionista que els gòtics, més ardent en les seves empreses, més incisiu en el seu proelitisme musulmà, aparegué sobre les costes sud de la península i amb menys de tres anys en feren gairebé tota la conquesta. Eren els pobles sarraïns, àrabs, moros i berbers.

La llengua romànica fou tolerada pels musulmans; però, suportà nombroses modificacions. L'àrab aportà al català mots destinats a expressar usos nous provinents del cultiu dels arbres fruiters desconeguts dels cèltibers i de les noves tècniques d'irrigació. Aquestes adopcions foren tan nombroses que fins i tot Sant Eloi se'n queixà. Però la cavalleria pesant de Carles Martel, els exèrcits de Pepí el Breu i de Carlemany foren molt més eficaços que les seves queixes. La cavalleria lleugera dels musulmans fou rebutjada Hispània avall, i continguts per una ampla zona fortificada de castells a la Catalunya Vella (4). Els musulmans abandonaren tota vel·leïtat de nova conquesta ultraperinca.

Retrat de Jaubert de Paça

(CONTINUARÀ SI HO DESITGEU A VALLESPIR NÚM. 5).

(1) Avui diríem visigots en lloc de gots.

(2) Diríem germànica en lloc de gòtica.

(3) Diríem ibèrica en lloc de cèltiberica (ndtr).

(4) Durant els segles IX, X i XI la frontera entre la Catalunya vella i els regnes musulmans d'Al-Andalus era situada al llarg de les conques del Cardener i el Llobregat al sud de Barcelona, ndtr.

LES VILES DEL VALLESPÍR A FINALS DE L'EDAT MITJANA: PRATS DE MOLLÓ, ARLES DE TEC, CERET, EL VOLÓ⁽¹⁾

Aymat Catafau – Universitat de Perpinyà

Entre la instal·lació dels monjos a finals del segle VIII i la segona meitat de l'edat mitjana, el Vallespir passa d'una aparent desorganització territorial a una forta jerarquització del poblament. És la formació d'una xarxa densa de petites viles, des de dalt de la vall fins al punt de contacte amb el Rosselló, que voldria aclarir. Al Vallespir, les dificultats de pas han afavorit el desenvolupament de quatre viles molt veïnes, i molt diferents, Prats de Molló, Arles, Ceret i el Voló. Aquesta última marca l'entrada al Vallespir, i encara que hagi estat sempre l'últim poble del Rosselló, l'afegiré per la seva posició de contacte amb la plana i de punt de divisió de les carreteres que travessen el Pirineu. Són viles petites amb, a meitat del segle XIV, entre 600 i 1.200 habitants cadascuna (Prats 188 focs, Arles 259, Ceret 227 i el Voló 139). Però són viles, i no pobles, pel seu paper polític, econòmic i social.

Les viles del Vallespir: nuclis de comunicació i riquesa

Al pas del Voló, les vies d'època romana se separen. Una puja per la vall del Rom i les Cluses, passa el Pirineu a Panissars i continua cap a la Jonquera, és la via Domitia continuada per la Via Augustea. L'altra puja fins al coll d'Ares en direcció de Camprodon, o pel Pas del Llop fins a Costoja i l'Alt Empordà. Els seus orígens romans es podrien deduir de la toponímia (*Custodia*, per als historiadors del Vallespir, indicava una guarnició romana, però els primers documents escrivien *Costogia*) i sobretot d'indícis arqueològics (els termes romans dels Banys, el sarcòfag paleocristià de l'abadia Santa Maria d'Arles). El coll d'Ares era un lloc de pas anterior als romans: uns monuments megalítics i algun *oppidum* indiquen que la vall de Prats era ocupada. La forta presència de l'època preromana a l'entorn de Ceret, amb una necròpolis d'incineració hi fa sospitar un punt rellevant d'ocupació. Els quals i els ponts dicten o afavoreixen la instal·lació dels pobles (2). Molt important era el bac del Voló, que l'infant Pere troba impracticable el 1339, i l'obligava a fer una volta pel pont de Ceret per passar el Tec: "e venguem-nos-en al Voló... e eren tantes algües que no puguem passar la barca e haguem anar al pont de Ceret" (novembre de 1339, *Crònica de Pere el Cerimoniós*). A Ceret el pont "romà" fou enderrocat per una riada. El "Pont del Dimoni" fou construït a partir del 1321. L'obra dirigida pels consols de Ceret serà duta a terme amb el suport de la gent de tota la vall, fins a Prats, que hi tenien interès pel comerç.

Les viles del Vallespir són d'estatus diversos: Arles és de senyoria eclesiàstica, el Voló i Prats són de senyoria comtal i després reial, l'última,

Ceret, és en mans d'una família que hi té el seu castell. Però per a totes, comerç i indústria són els pilars de la riquesa. Des del 1046, el bisbe d'Elna atorgà al monestir Santa Maria d'Arles que ningú tingui dret de justícia o de taxes al mercat sense el consentiment dels abats. L'any 1119 el comte de Barcelona atorgà el dret de mercat a l'abat. El pas del Tec al Voló és el lloc de control dels béns del Rosselló cap al Vallespir, o, per les Cluses, cap a l'Empordà. La lleuda del rei, cobrada a Cotlliure, es controla al Voló des de 1207, i s'hi enregistren els ingressos del passatge del Tec. Les activitats artesanals o industrials es multipliquen. L'abat d'Arles té l'exclusivitat de l'explotació de les mines del Riuferrer: la vila d'Arles s'especialitza en la transformació del ferro, amb oficis diversos (ferreter, fabre, filater de ferro). L'altra indústria del Vallespir és el drap. Cardadors, paraïres, sastres també formen part de la població d'Arles. Deu burgesos de Prats –un teixidor, un tintorer i un notari, entre altres– formen una confraria a inicis del segle XV, que institueix un benefici a l'església de Prats.

Un índex de l'evolució urbana d'aquestes viles és l'arrelament de comunitats jeeves, esmentades a les fonts de la comunitat de Perpinyà (3). Uns jeeves porten el cognom "de Cereto", "de Ceret", a finals del segle XIII: així coneixem els noms de nou jeeves de Ceret l'any 1336, entre els quals un metge. Practiquen el préstec de diners. A Arles hi viuen setze jeeves al segle XIV, entremig dels quals hi ha un cirurgià i dos metges. La comunitat jueva de Ceret rebé un reforç numèric quan els jeeves foren expulsats del regne de França, l'any 1394.

Els oficis públics es fixen a les viles. Ja al capbreu reial de Prats de 1327 l'escrivà de la notaria, Berenguer de Baget, pagà un cens de cent sous per al seu ofici. A Prats o a Ceret, a la segona meitat del segle XIV, s'instal·len notaris itinerants. Des del segle XV, el notariat es concentra: a Ceret i Prats des dels anys 1400, actuen dos o tres notaris, i quatre o cinc a finals del segle XV. Unes dinasties de notaris se succeïxen de pare a fill, com els Fabra a Ceret.

Les comunitats urbanes i l'espai interior i exterior de les viles

El creixement de la vila s'acompanya de la naixença d'una societat original, arrelada a la ruralitat, però que afirma molt d'hora unes ambicions de llibertat. A Arles, des de l'any 1235, els habitants es revoltaren contra les exigències de l'abat. Una veritable insurrecció oposa la gent de la vila als monjos. Els habitants ocupen l'abadia, prohibint que s'hi celebrin misses, ataquen els homes de l'abat, fins que el bisbe vingui a imposar-hi la pau. Aconseguïxen que

l'abat renuncià als drets d'exorquia i d'intestia (4) que els imposava. Aquesta revolta contra els mals usos anuncia una evolució que es farà sentir a altres viles del Vallespir. Els comtes de Barcelona, des d'inicis del segle XII, controlen el Vallespir. Prats és la principal vila reial de la comarca. Els reis hi tenen un castell, i volen que hi hagi més població. Jaume I d'Aragó i de Mallorca, l'any 1245, en un context de desenvolupament econòmic, atorga una carta de població a tots els forasters que vinguin a instal·lar-se en el puig veí del palau reial de Prats, en una "població nova". Si es queden cinc anys, el rei renuncia a tota forma d'imposició sobre els nous habitants i també són exempts de servei militar. Per al rei el creixement de Prats significa un augment de totes les imposicions indirectes. Era millor anticipar aquests beneficis que fer por als forasters amb càrregues poc profitoses com els mals usos. L'any 1245 ja feia deu anys que els habitants d'Arles eren lliures: existia una competència d'atracció, i allò que l'abat havia concedit per força, el rei es veia obligat a atorgar-ho per voluntat pròpia.

L'any 1392, Joan d'Aragó concedeix als habitants que s'instal·len al Voló una exempció dels seus deutes. El context és molt diferent: el Voló és en aquell temps una vila despoblada, arruinada per les guerres entre Mallorca i Aragó a mitjan segle XIV i per les grans mortalitats de la pesta. El Voló era imposat amb 139 focs el 1365, i només 93 el 1378: un 40% menys. El rei tenia un projecte clarament militar: el Voló s'havia de repoblar per a assumir la defensa del pas del Rosselló al Pirineu.

Com les grans, les petites viles s'urbanitzen. L'ur espai interior es torna més complex: les places, els carrers formen un conjunt dens, amb petits barris (el maell o carnisseria, el carrer dels fabres a Arles), reben noms més aviat que els carrers (a Arles al segle XV certs carrers ja tenen noms que guardaran fins ara). S'hi construeixen parròquies secundàries (Sant Salvador d'Arles), muralles i portes (Ceret, Prats, Arles), barris exteriors. S'afirma un gust per les construccions de tipus urbà. Institucions de caràcter públic, hospitals i fundacions piadoses,

apareixen a les viles. L'hospital d'Arles és de finals del segle XIII, i de gestió comunal. A Ceret trobem un hospital, a finals de segle XV, i una comunitat de clergues, un capítol i diverses fundacions. Totes aquestes institucions fan, tant dins l'àmbit arquitectònic com social, l'originalitat de la petita vila, que vol semblar-se a la gran. Les petites viles juguen un paper de control dels seus entorns, els organitzen. Annexionen parròquies antigues, que poc han pogut desenvolupar-se amb la competència del centre: Sant Jordi a l'est de Ceret, límit del vicus al segle IX, no s'esmenta més després del segle X i el seu territori és absorbit per Ceret. Arles annexiona la vall del Riuferrer, la parròquia de Sant Pere, on es trobava

un antic lloc de poblament amb un *palatiolum*. Aquestes viles tenen territoris extensos, amb molts habitants que viuen als afores, amb masos dispersos o agrupats. A Arles, a finals de l'edat mitjana, l'abadia Santa Maria controla uns vint-i-vuit masos a la parròquia de Sant Esteve de Sant Pere o de Sant Salvador, a la part dreta del Tec i a la vall del Riuferrer. Alguns masos existien entre els segles IX i XII (Aiguabella, Falgas, Bonabosch, Castanyer, La Clota, Fontanills, Freixa). L'organització entre població agrupada i gent dels masos la trobem a Prats. Al capbreu de 1327, abans de la pesta negra, hi ha 155 declarants a la vila i 182 als afores, amb un total de 337 (188 focs el 1365, després de la pesta). Setze llogarets hi apareixen esmentats (5).

Al Vallespir, el poblament mig agrupat de llogarets o dispers en masos és la forma tradicional d'ocupació del territori. Però es nota el dinamisme de les petites viles des de l'edat mitjana. Aquestes dues formes de poblament són complementàries. Podem veure com la societat feudal, una forma d'organització social i política nascuda en un àmbit rural, s'ha pogut mantenir en un món canviant, en la part més rica era urbana. Les petites viles tenen un paper decisiu en aquest procés al Vallespir i la política dels senyors per a aquestes viles il·lustra la capacitat d'adaptació del feudalisme a formes noves d'economia i d'organització social.

Era d'en Duran, Ceret, dibuix de Philippe Blanche

Notes:

- 1 Versió actualitzada d'una comunicació de febrer de 2002: "Naixement i desenvolupament d'una xarxa de viles petites de la vall del Tec a l'edat mitjana: Prats de Molló, Arles de Tec, Ceret, El Voló, Lloret de Mar, Quaderms de la Selva, abril 2003, p. 7-20. S'hi trobaran les notes i referències que falten a cl.
- 2 Sobre aquesta qüestió remeto a Pauline Illes, *D'une rive à l'autre... Franchir les fleuves roussillonnais à la fin du Moyen Âge*, Master 1, oct. 2007, Universitat de Perpignan, 142 p.
- 3 Un jueu "de Ceret" és esmentat per primer cop l'any 1281 a Perpinyà. Vegeu Richard W. Emery, *Les Juifs en Conflent et Vallespir*, FHLMR, Montpellier, 1980, p. 86
- 4 Els drets d'exorquia i d'intestia són els mals usos més durs per als pagesos catalans de l'edat mitjana. L'exorquia permet al senyor de retenir una tercera part dels béns del pagès que mor sense fill. L'intestia penalitza el pagès que mor sense haver fet testament. V. J. Bolòs, *Diccionari de la Catalunya medieval* (ss. VI-XV), ed. 62, Barcelona, 2000.
- 5 Ayats, Plans, Puig Ventós, Nogaret, En Cabatz i Teixit, Gironella, Brugat i Moners, Vinyes Plane, Villa Piano, Ses Siggas, Miralles, St Guillem, Valmayna, Salau, Sous i Benat. Sobre el poblament dispers i l'economia del Vallespir al segle XIV, v. Guillaume Dalmau, "Le capbreu de Montferrer. Étude du livre de reconnaissances d'une seigneurie laïque du Haut-Vallespir en 1339", *Domita*, núm. 8-9, Perpignan, 2007, p. 185-208.

PAISATGE D'UNA ETNOGRAFIA JURÍDICA DEL VALLESPÍR

per Sílvia Gómez-Mestres (antropòloga social)

La "revolució jurídica" que tingué lloc durant el període revolucionari i postrevolucionari conduí cap a la uniformització de la llei francesa, i organitzà la vida social tot reforçant una *identitat política comuna*. L'objectiu era d'alliberar l'estructura social, fins llavors gairebé feudal, respectant les noves orientacions polítiques i econòmiques. Es reforçava d'aquesta manera, la *unificació nacional* de tot França, acompanyada d'una progressiva *centralització* de l'Estat francès.

La primera codificació del dret penal data de 1791, és anterior a la codificació del dret civil de 1804⁽¹⁾, i és a través del dret penal que l'Estat reconstrueix l'ordre social amb mitjans simbòlics i coercitius. D'un costat, en defensa de les noves modalitats de comportament amb els valors de la Revolució, i d'un altre, amb la consolidació del nou poder polític i del territori en un període de convulsions polítiques.

Les convulsions eren notables a les zones frontereres. La frontera catalanofrancesa, durant el període de 1791 a 1850⁽²⁾, era sovint franquejada per trabucaires excarlistes que cercaven refugi i on eren acollits pels habitants d'aquestes contrades. La frontera sofria conflictes entre antics propietaris nobles exiliats durant la Revolució Francesa i que, en tornar, s'enfrontaven als nous adquiridors, conflictes i topades entre contrabandistes i agents de duanes, típics d'un país fronterer, escenari d'esdeveniments històrics. Els actors dels conflictes eren doncs exiliats polítics, "bandolers" excarlistes, contrabandistes, vagabunds que erraven per la frontera, emigrats, adquiridors de béns nacionals, legitimistes i liberals, i també pagesos, treballadors de les fargues catalanes, mercaders i viatjants que circulaven per les vil·les escampant rumors diversos.

Per consolidar el nou projecte polític, calia omplir l'espai fronterer d'idees i representacions de la societat d'acord amb el nou context revolucionari per acabar amb l'Antic Règim. Calia reduir la dispersió regional del dret contrària a la unitat nacional, acabar amb els privilegis de classe; els desordres que afèblen l'estabilitat política; amb les conductes induïdes per supersticions religioses o en defensa de valors tradicionals, com l'honor personal que animaven disputes antigues; la resolució privada dels conflictes i els ànims de venjança, ideals molt allunyats de la "nova França".

Aquestes idees noves s'implantarien amb l'aplicació del dret penal. Des del punt de vista polític i cultural, com que es tractava d'una societat molt lligada a l'Antic Règim, el dret penal vehicula la idea d'ordre que havia de produir una *disciplina de la quotidianitat* basada en els valors de la revolució. Calia donar racionalitat jurídica i acabar amb la diversitat regional de l'antiga llei, amb els reglaments relatius a privilegis socials i jurisdiccionals de l'Antic Règim. Calia codificar la llei penal per crear un sistema de justícia

imparcial. La centralització dels *sistemes de regulació social* -típic de la cultura colberto-jacobina- la utilitzava l'Estat en els diferents sectors de la vida social. L'Estat era l'actor principal de totes les mediacions en les relacions socials. El dret penal actua de mitjancer entre l'Estat i la societat, era un mitjà de socialització, per a substituir les corporacions d'Antic Règim, tenia la funció de produir *cohesió social*.

Però, malgrat el control de l'Estat sobre la societat amb el dret legal, i la introducció de nous valors de convivència, una població fronterera com la del **Vallespir** adaptà el dret estatal a llurs pròpies necessitats. El dret legal coexistí amb la cultura jurídica local, que partia de les institucions existents, com el jurat, les autoritats judicials locals i l'ús de determinats recursos jurídics. Durant el període de 1791 a 1850 es reproduïren tres tipus de situacions:

1. La disputa per la via judicial recorrent als tribunals;
2. L'acord entre les parts fora dels tribunals o integrat a la resolució jurídica
3. El desafiament en duel per reparar el perjudici a l'honor.

Aquestes tres opcions conviuen al mateix temps, encara que el duel fou poc freqüent. No es perseguí ni s'aprovà. Els duels han deixat poc rastre en els arxius judicials, per això desconexim la situació real d'aquests combats al **Vallespir** ⁽³⁾. A l'enquesta de tot França per a conèixer l'estat d'aquests conflictes després de la promulgació del Codi penal de 1791, el procurador del rei a Perpinyà assenyala que els duels es produïren sobretot entre militars, amb l'anada i vinguda d'un costat a l'altre de la frontera d'excolats, refugiats polítics i gent de guerra, propers a les guerres carlistes espanyoles.

Els judicis, correccionals o criminals, amb institucions com el jurat facilità la introducció de l'opinió popular en llur decisió. El buit legal permeté una gestió dels conflictes d'acord amb l'ideari jurídic català. En certes ocasions existia una tolerància per part dels representants de l'Estat. Una justícia local fou possible gràcies a l'actitud de les autoritats judicials i dels membres del tribunal (el jurat, la cambra d'acusació ⁽⁴⁾, els jutges i els procuradors) que dirigien el curs de la justícia. Els membres del jurat i les autoritats judicials eren del sector benestant i explicava la tolerància per certs delictes, com les agressions físiques ⁽⁵⁾, i d'altres fortament reprimits, com els delictes contra la propietat. Existia certa impunitat pels delictes de robatoris. Impunitat causada per la manca d'una legislació específica ⁽⁶⁾ i, la irregularitat en la seva persecució pels guàrdies forestals, i també l'actitud dels jutges de pau que, per mantenir llur popularitat, eren indulgents en aplicar les penes. L'existència de certes pràctiques

tradicionals, com l'espigolada ⁽⁷⁾, obligava els propietaris a respectar-les. Tot contribuïa que hi hagués tolerància per als petits robaris ⁽⁸⁾.

Altres judicis compartien l'aprovació popular amb la dels membres del jurat i dels jutges locals. Eren els judicis per assassinats i agressions contra la bruixeria. En aquests afers el ministeri públic no podia mantenir l'acusació, deixava les decisions al jurat popular, l'aplicació del grau de culpabilitat i les circumstàncies atenuants, que molt sovint afavorien l'acusat. Aquests judicis eren freqüents al Vallespir ⁽⁹⁾ on, pel seu contacte amb Espanya, es considerava un indret inclinat a la superstició. La bruixeria es relacionava amb bandolers i emigrants realistes que tornaven a França després de l'amnistia.

Els judicis polítics eren molt reprimits, però aquells contra els excarlistes mereixien una atenció especial. Despertaven la simpatia popular i es beneficiaven d'una parcialitat que sovint els exculpava dels actes comesos. El president de l'Audiència de Perpinyà nota l'excessiu partidisme en què es jutjaven certs afers, tot i cometre crims que s'haurien jutjat més severament si haguessin estat altres autors.

Una altra mostra del partidisme de la Justícia era la impunitat dels delictes comesos contra els adquiridors de dominis nacionals. Es produïren assassinats i robaris greus. La circumscripció judicial de **Ceret** fou entre les més afectades, i també la població d'**Aries**.

La participació d'una cultura jurídica local en la resolució dels conflictes és molt clara amb les negociacions que s'establien entre el presumpte culpable i la víctima, tant abans de celebrar el judici com després, en el curs del procediment penal. Un arranjament a l'amigable no només podia aturar o modificar el curs d'una disputa portada davant del tribunal, sinó que també podia resoldre una disputa sense recórrer a la via judicial. Per tant, malgrat els intents del nou dret penal, les transaccions representen una persistència de sistemes locals de resolució de conflictes durant la primera meitat del s. XIX.

El recurs a la negociació o transacció permetia a la societat del **Vallespir** mantenir el seu model d'ordre defensand el seu punt de vista sobre les relacions socials. A través d'aquests acords s'introdueix la mentalitat jurídica local, la valoració sobre el delictes o crim i la seva resolució. La transacció intervenia en els casos de frau de mercaderies, en delictes forestals i contravencions als reglaments de policia, però també en delictes i crims relatius a ofenses sexuals, ofenses físiques, petits furtis i rapinyes.

Per concloure, durant el s. XIX existeix una consolidació nacional del territori francès, però els estudis demostren la persistència d'un dret costumari català que obliga a repensar l'hegemonia de la centralització del poder legislatiu i judicial jacobí. Els afers penals revisats del **Vallespir**.

NOTES

- 1 Existeix una discussió entre els autors sobre els motius del retard de la codificació del dret civil. Els motius de la urgència d'un Codi penal ben definit apareix a l'inici del període revolucionari.
- 2 La primera meitat del s. XIX, a França, abasta tres moments històrics diferents: de 1799 a 1815 hi governà el període napoleònic, a partir de 1815, serà la monarquia dels Borbons fins a l'any 1830 quan s'instaurà la monarquia de Juliol i, 1848 s'instaurà la II República.
- 3 Els indicis que coneixem són breus notícies d'arrests de policia, ANF (Arxius nacionals de França, París): F/7/4130. Pyrénées Orientales. Rapports de gendarmerie 1821-1830; ANF: F/7/9178. Nouvelles du département; ANF: F/7/3685/9-any 1820. Una enquesta sobre el duel que fou realitzada per tot França després de la promulgació del Codi penal de 1791, ANF: BB/18/1054, i els comentaris del consell del districte judicial de Ceret, ANF: F/16V/Pyrénées orientales/3 pèls anys 1824-1827.
- 4 Formació de la Cort d'apel·lació, anomenada "chambre des mises en accusation", que és la jurisdicció d'apel·lació de les ordonances del jutge d'instrucció que s'encarrega d'apreciar si existeixen càrrecs suficients per enviar un inculpat davant de l'audiència (CORNU, Gérard; 1997: 12).
- 5 L'any 1842 el president de l'audiència comenta "aquest jurat tant porta fins al fanatisme el sentiment de respecte a la propietat i és sever amb els robaris com és indulgent quan es tracta de cops i ferides" (ANF: BB/20/118-any 1842).
- 6 L'any 1843, el president de l'audiència subratllava la instrucció dels procediments: "La majoria dels afers, criminals pel títol, han degenerat en afers correccionals, fets qualificats de crims en l'estat primitiu de l'acusació han pres un caràcter de simples delictes. Si hi havia falla, caldria atribuir-la, algunes vegades a la llei que regula la competència d'una manera massa exclusiva, o bé als jurats, que, en casos absents de llurs drets descarten sense raó les circumstàncies atenuants o admeten, massa sovint, circumstàncies atenuants amb una gran facilitat" (ANF: BB/20/123).
- 7 L'espigolada és l'acció d'espigolar, que consisteix a recollir les espigues que han restat després de la sega o bé a arregar allò que un altre ha deixat;
- 8 Michel Brunet (1998) considera el delictes rural un mitjà que s'activa amb plena consciència i recollit per la població per a eliminar les desigualtats que separaven els pobres dels rics al si de la comunitat.
- 9 "La part del departament que toca al territori espanyol, on queden molts perjudicis, com les creences en bruixes, creença indecisa dels habitants en temps ordinari, però que es desperta quan arriben les malastrugues" (ANF: BB/20/132-any 1845)

UN HOSTE IGNORAT A LA MECA DEL CUBISME: ARBIT BLATAS, L'ÚLTIM DELS «MONTPARNOS»

per Yves Duchâteau, Ceret

Arbit Blatas arribà a Ceret un dia d'hivern de 1935 en companyia del seu amic Pinkus Krémègne que retornava a un país del qual havia guardat la nostàlgia. Havia descobert aquest jove pintor lituà, 13 anys més jove que ell, durant la seva primera exposició a la galeria Van Ler-Muradian que havia reunit nombroses personalitats de marca com, Soutine i Marquet. Amb 24 anys, Arbit Blatas era, doncs, considerat com un valor segur; havia fet camí d'ençà de la seva arribada a París. Blatas tenia només 16 anys quan arriba de Kaunas a l'estació del Nord de París l'any 1926. Al capvespre, sortint del metro a l'estació Vavin, els rètols de la gran cerveseria «la Rotonde» l'atrauen, hi descobreix una noia jove amb ulls grossos i cabells negres tallats «à la chien», i de la qual sabrà més tard que es tractava de Kiki, la més cèlebre de les models de París d'aquella època, que el fa entrar en el món dels «montparnos», els habitants del barri artístic i bohemí de Montparnasse.

«Jo no havia vingut a fer la conquesta de París, ni tampoc a triomfar», escriu en els seus records publicats l'any 1991 pel museu de Boulogne-Billancourt amb el títol *Blatas, retrats de Montparnasse*, «sinó simplement per a subsistir i poder aprendre. Pensava que no podria fracassar puix que el meu objectiu no era pas de reeixir ans estudiar... Havia sentit parlar de Picasso, de Matisse i de Chagall, però gens de Marquet, Dufy, Vuillard, Léger, Derain, Bonnard i d'altres pintors formidables que, com aquell bohemí boig de Van Dongen, contribuïen a fer de París un centre de pintura encara més important del que imaginava. Si alguna persona m'hagués informat de llur existència, hauria estat pertorbat en pensar fins a quin punt llur treball podia enriquir la meua imaginació. I si m'haguessin dit que un dia molt proper coneixeria aquests mestres i que m'acollirien en els seus tallers, hauria estat tan desconcertat que no hauria pogut ni respondre».

Molt de pressa el jove Arbit Blatas serà adoptat pels pintors de l'Escola de París, dels quals serà el benjamí, i, de la Ruche a la cité Falguières, dels pendents de Montparnasse, freqüentant tots els tallers d'aquest món cosmopolita vingut de Rússia, de Polònia, de Romania i de Lituània, com ell mateix i Soutine i Krémègne i Lipchitz i Kikoine. El solitari i esquerr Chaim Soutine, conegut un any abans, tindrà d'entrada pel jove compatriota confiança i amistat. I el jove pintor serà també reconegut i apreciat per aquell que fou el seu guia i amic i que la gent de Ceret anomenava «el pintor brut» i que acabarà per trencar tot lligam amb ell: Arbit Blatas descobrí Pinkus Krémègne.

Amb l'ull experimental del retratista que ja era, Blatas descriu la trobada d'aquesta manera: «enmig de tots aquests pintors, un home petit, d'una certa edat, es diferenciava del conjunt, encara que només

fos per la seva incongruent manera de vestir; es vestia com si anés a visitar el seu banquer. Corbat com una palla assecada, l'home petit i bufó examinava els meus quadres. I contràriament a la seva reputació de ser incapaç de fer el més mínim compliment sobre el treball dels altres, digué amb entusiasme al jove Arbit: "Adoro els vostres treballs". I una amistat que mai no es desmentirà nasqué entre els dos artistes.

Esdevingueren tan propers que un dia d'hivern de 1935, l'home petit li proposà d'abandonar París i d'anar-se'n amb ell: «Marxem al migdia de França. Conec la regió, allà, podràs pintar. Per què ens hem de gelar a París?» I unes setmanes més tard, Blatas i la seva esposa retrobaven Krémègne a Cotlliure. Per poc temps, car si Blatas se sent molt feliç a Cotlliure (les escenes de la vida quotidiana sobre el port l'encantaven i s'embragava de colors i olors), l'entusiasme de Krémègne disminuïa a poc a poc. Potser en veure que el seu jove amic era més apreciat que no pas ell? Perquè així com Blatas era comunicatiu i obert, en Krémègne era tancat en ell mateix. I el fet que la gent l'anomenés «craní calb» o «el vell» no li remuntava la moral: «El mar no ens convé. Anem al camp. A Ceret, on podrem treballar», digué a Blatas.

«Però, en arribar a Ceret, el bon humor de Krémègne es transformà en tristesa. Ja ningú no el recordava! No us recordeu de mi? Però si jo vivia aquí. Hi treballava. Amb Soutine estàvem junts. Ah! Soutine, els ceretans no l'havien pas oblidat, recordaven perfectament aquell boig que pintava amb furor i que mirava la gent amb un aire amenaçador per a allunyar-los del seu cavallet. Però, tothom havia oblidat aquell home petit, afamat i colèric; i com més tractava de demostrar que havia viscut a Ceret, més la gent semblava desinteressar-se d'ell. El record de l'atmosfera calorosa i amistosa de Cotlliure fa que Ceret sembli més fred. El «Café de França» no li acabava d'agradar atesa l'hostilitat dels seus clients que ens ignoraven obertament, nosaltres els forasters indesitjables».

Els anys 30, semblava que Ceret havia canviat molt i que els artistes ja no hi trobaven l'hostialitat d'antany. És cert que el gran compositor Déodat de Séverac ja no hi era, que l'escultor Manolo Hugué vivia ara prop de Barcelona, que Frank Haviland dirigia una explotació agrícola a la Salanca; i Michel Aribaud (director de la revista *Vallès-pir*), que havia estat per als seus conciutadans l'exemple i la garantia per a acollir tots aquests estrangers estranys, acabava de desaparèixer. A més, a Espanya la jove República començava a sofrir esdeveniments i incidents greus que aviat conduïren a la guerra civil i, escriu Blatas, «la regió estava literalment terroritzada amb la idea d'ésser envaïts pels refugiats espanyols i, sobretot, per provocadors feixistes».

Els artistes nousvinguts tenen un aire estrany de forasters i per això mateix són obligats a presentar-se a la gendarmeria. Una ferida suplementària per al pobre Krémègne que malgrat tot no vol tornar a París, com ho ha decidit el seu jove company. Una trobada i una proposta sorprenent li permetran de marxar de Ceret amb una impressió més favorable, fet que el farà tornar freqüentment a Ceret.

Un tal André Cassus, Procurador de la República, que deia estar encantat de retrobar a Ceret uns pintors de marca, invità Krémègne, Blatas i la seva esposa a fer un aperitiu al «Café de França». Amb Cassus hi ha un home digne i molt elegant, amb un aire condescendent: el senyor Tarris, el batlle de Ceret. I un tercer home es reüní al grup, era el «diputat-prefecte del departament». Llavors el batlle féu un petit discurs de benivinduga als hostes més distingits de la vila als quals gosava sol·licitar l'ajuda per a fundar un museu de belles-arts. «Procurador de la República», «Diputat-Prefecte del departament», títols que Blatas desconeixia totalment.

Aquesta demanda d'ajuda per a la creació del Museu; Krémègne, mai no n'ha parlat, així com tampoc mai no ha fet al·lusió a l'amistat amb el seu jove compatriota. Blatas, ell tampoc, no evocarà mai aquesta proposta però, això no obstant, farà viatges freqüents a Ceret; hi passarà tots els hiverns fins a la declaració de la guerra l'any 1940, baixava sovint a l'hotel Garreta: "Em tractaven com un rei, i això m'agradava molt". Tornarà a Ceret després de la guerra, a casa del seu amic Krémègne. La seva esposa, la cantant i actriu Regina Resnik-Blatas, recorda que Arbit assistí a la inauguració del Museu, el que sembla confirmar la donació que farà d'una obra de 1943: *Dorothee Painting at the easel*. Aquest quadre, amb el títol de *Retrat de la filla de l'artista*, figura efectivament en el primer catàleg del Museu establert per Pierre Brune, que indica dues dates d'estada a Ceret: 1935 i 1946. Finalment, acompanyarà Picasso l'any 1954, per la famosa sortida sobre les crestes de la muntanya de Ceret, a la recerca de l'emplaçament del futur «Temple de la Pau». Miquel Sageloly, batlle de Ceret, l'atesta en el seu llibre de records *Ceret au XXème siècle* i és l'única prova escrita, que s'ha trobat de la presència a Ceret de Blatas. El pintor i escultor de Sant Ferreol Michel Brigand (presentat a la pàgina 10) és el testimoni d'aquest darrer sojorn; arribat de Bourges, mancat de tot menys de talent, fou l'hoste d'un casot de Sageloly i es beneficià de la taula de Blatas per poder menjar, el que li permeté de sobrepassar un moment difícil. Afegim que la senyora Amàlia Vargas tenia coneixement de la presència de Blatas a Ceret per

Marguerite Margouet, la farmacèutica de la plaça Picasso a la qual succeí l'any 1959. És gràcies a ella que he pogut llegir *Blatas, portraits de Montparnasse*.

La consulta dels arxius municipals sembla confirmar que Blatas i Krémègne han estat sol·licitats per Onofre Tarris per a ajudar a la creació del museu del qual havia fet votar la creació al Consell Municipal uns setmanes abans. Era a la sessió del 8 de desembre de 1934. A la seva intervenció, Onofre Tarris recordà primer el correu de la senyora Aribaud rebut el gener del 1934 que indicava el desig del difunt Michel Aribaud de la creació d'un museu; per a honorar aquesta voluntat, la senyora Aribaud feia donació a la vila de Ceret de la col·lecció de pintures i d'escultures reunides pel seu espòs, així com d'una quantitat de deu mil francs. La reunió es concloué amb la següent deliberació: «A proposta del senyor batlle, el Consell, a la unanimitat, ret una nova vegada homenatge a la memòria de Michel Aribaud. Recorda l'obra, tota de paciència i de fe a la qual s'havia dedicat com a ceretà il·lustre, i fa part a la senyora Aribaud de la seva gratitud i reconeixement.

El local en el qual seran reunides les obres del Museu en creació portarà la inscripció «Musée-Bibliothèque Michel Aribaud». El senyor Pierre Brune, artista pintor, ha estat nomenat conservador d'aquest Museu». El museu no es creà durant aquella època, però cal dir que Onofre Tarris fou el primer a obrir la via atorgant a Pierre Brune el rol que només podria exercir un cop acabada la guerra. I com que calien bones voluntats i més obres artístiques per a completar la col·lecció Aribaud, féu una crida als únics

Picasso parlant amb Blatas i Havilland al Gran Café de Ceret
Foto del Fons Blatas, amb l'autorització de la Sra. Regina Resnik-Blatas

pintors d'importància presents a Ceret durant aquella època: Brune, Krémègne i Blatas.

En conclusió, podem afirmar que Arbit Blatas és l'únic pintor ignorat a la història artística de Ceret. I no gens menys ha realitzat uns retrats plens de veritat de tots els pintors que han comptat a la història de Ceret: Mallou a Banyuls l'any 1938, Soutine a París l'any 1939, Chagall a Nova York l'any 1943, Marquet i Derain a París l'any 1946, Dufy a Perpinyà el mateix any, Kisling a París l'any 1948, Picasso a Ceret l'any 1954, Braque l'any 1962 i Krémègne l'any 1965 a París. I molts altres entre els quals Matisse i Daill. Ha realitzat (en pintura o en escultura) el retrat de tots els seus amics artistes de Montparnasse, uns quaranta en total, dels quals ha fet donació l'any 1989 al Museu de Boulogne-Billancourt, testimoni preciós d'aquesta Escola de París que va descloure's durant els anys trenta, al cor de Montparnasse i del qual fou l'últim representant. Arbit Blatas ens va deixar l'any 1999 a Nova-York.

PRIMER FESTIVAL INTERCOMARCAL DE TEATRE I DE MÚSICA VALLESPİR-ALT EMPORDÀ

Per Gentil Puig

Aquest Primer Festival Cultural Intercomarcàl 2007 (intercomarcàl i no pas transfronterer ens ha semblat més adient) ha estat organitzat, d'un costat, pel «Centre Cultural Català del Vallespir» i de l'altre, per l'«Òmnium Cultural de l'Alt Empordà». La gestació d'aquest projecte cultural entre les dues associacions s'havia anat preparant durant el segon semestre de 2006. Per aquesta primera edició ha estat un projecte bastant simètric, amb representacions de quatre grups artístics del Vallespir (dos de música i dos de teatre) que han actuat a l'Alt Empordà, i de quatre grups artístics de l'Alt Empordà (tres de música i un de teatre) que han actuat al Vallespir. Per la campanya publicitària reconeixereu l'únic cartell que ha servit a totes les actuacions a banda i banda de l'Albera i per a la premsa i la ràdio.

Pel Vallespir han participat els dos grups musicals: "L'Orfeó Sant Llorenç" i "Els Mariners del Canigó" de Ceret i els dos grups de teatre: el grup "FontFreda" de Ceret i el "Grup Ultrera" de Soredà. Per l'Alt Empordà han actuat els

grups musicals: l'Orquestra de Cambra de l'Empordà, de Figueres; la "Coral Polifònica" de Figueres, el grup d'havaneres "La Garota d'Empordà" i el "Grup de Teatre de Roses". Les representacions del Festival han estat organitzades durant els mesos d'estiu (juny i juliol) i els mesos de tardor (setembre i octubre) de 2007, a raó d'una actuació mensual a cada via amb el títol de l'actuació i el calendari següent:

Les juntes directives d'Òmnium Cultural de l'Alt Empordà i del CCCV del Vallespir reconeixen que ha estat una experiència difícil però positiva. Difícil perquè ha estat un Festival insòlit perquè ha estat dispers en el temps (ha durat quatre mesos) i àdhuc en l'espai (s'ha celebrat a set villes diferents). Positiva, malgrat tot, per l'acolliment del públic i la participació entusiasta dels membres dels vuit grups culturals. Fem una valoració positiva d'aquest primer Festival Intercomarcàl i les dues associacions decidiran abans de final d'any (amb el suport d'algunes institucions que ens ho han suggerit) de quina forma es podrà continuar l'experiència del Festival per a l'any 2008.

PROGRAMA DEL FESTIVAL 2007

- **El 24 de juny de 2007 a 18h:** L'Orquestra de Cambra de l'Empordà ha ofert un magnífic concert de sardanes per a corda a la Sala de la Unió de Ceret amb, malauradament, poca assistència de públic.
- **El 30 de juny de 2007 a 13h:** L'Orfeó de Sant Llorenç de Cerdans ha assistit i participat a la XX Trobada de Corals de Sant Pere (vegeu Cartell) amb molt d'èxit celebrada a l'església de Sant Pere de Figueres amb una bona assistència de públic figurenç i els cantants de les quatre corals.
- **El 7 de juliol de 2007 a 18h:** El Grup Teatral Ultrera de Soredà, al peu de l'Albera, ha representat les obres *D'allà dalt* i *Mai de la vida* de Jaume Llong al teatre Municipal de Roses amb molt èxit i una bona assistència de públic.
- **El 8 de juliol 2007 a 17h:** La Coral Polifònica de Figueres ha actuat primer a l'església de Costoja. A continuació el batlle de Costoja ha ofert un vi d'honor a la Casa Transfronterera. A les 19h, la coral ha fet un 2n recital a St Llorenç. Un àpat de germanor cloqué la festa amb molta assistència.
- **El 22 de setembre de 2007 a 18h:** el grup d'havaneres de Figueres, La Garota d'Empordà, actua, amb un èxit notable, a la sala de la Unió de Ceret, i no pas a la plaça Picasso com era previst, perquè plovia. Malgrat tot ha comptat amb una bona assistència de públic.
- **El 23 de setembre de 2007 a 18h:** Els Mariners del Canigó han actuat amb les cançons de sempre i un èxit considerable (entorn d'unes 300 persones) a la plaça Josep Pla de Figueres situada a prop de la Rambla i davant del Teatre Municipal.
- **El 6 d'octubre de 2007 a 17h:** El Grup Teatral de Roses ha representat l'obra del dramaturg nord-americà David Mamet *Un matrimoni de Boston* a la sala de festes d'Arles de Tec que ha sorprès i seduït el públic arlesenc assistent.
- **El 13 d'octubre de 2007 a 21h:** el Grup Teatral FontFreda de Ceret ha representat *Cartes al Pare Noël* i *El pare Noël és un cap de porc* al Teatre Municipal El Jardí de Figueres amb un bon èxit i també una bona assistència.

VISITA A L'ERMITATGE DE NOSTRA SENYORA DEL CORAL

(Municipi de Prats de Molló)

Per Margarida Planell i Antoine Bélières

Breu història de l'ermitatge

La paraula Coral ha donat lloc a moltes conteresies. Segons l'abat Gibrat (1), significa "cor altum", amb la desaparició de l'acusatiu llatí "cor alt" coral. L'abat Molí (2) creu que és un terme antic que significa el cor del roure; creu que prové de la llegenda de l'estàtua de la verge descoberta dins el tronc d'un roure vell. Finalment, Jean Ribes es basa en la toponímia: provindria de la delimitació d'una devesa de 1392, el terreny era envoltat pel bosc de Camp Rodon; la capella del "Corallo", "un terrer roig de coral", és a dir, una terra vermella com el coral, el color volcànic del terreny dels voltants de l'ermitatge.

S'hi pot accedir a peu per senders de muntanya de sotabosc; calen dues hores des de Prat de Molló passant pel coll de la Guilla, una hora i mitja des de Lamenera i quaranta-cinc minuts des del coll d'Ares. També s'hi pot accedir amb cotxe per la carretera nacional 115 b que condueix al coll d'Ares. S'hi fan tres peregrinatges l'any: un el dilluns de Pasqua Granada o Segona Pasqua, un altre el 16 d'agost, i el tercer el 14 de setembre (o el dia més proper).

Fins l'any 1643, la capella pertanyia a l'abadia de Sant Pere de Camprodon. Fou cedida en emfiteusi (dret oral) al municipi de Prats de Molló. Aquest contracte, signat per Onofre Pi, canonge d'Elna, data del 23 de novembre de 1643. La capella fou església parroquial del veïnat de "Villa Miralles", que hauria estat destruït per un terratrèmol violent de 1428, anomenat el sisme català de la Candelera. Ocasionalment estralls molt greus a tota la contrada; destruï les muralles de Prats de Molló i arruinà la vila de Camprodon, provocant incendis en els quals moriren unes dues-centes persones. Únicament l'església de Miralles resistí i serví a la població dels masos de Prats de Molló, Serrallonga, Lamenera, Rocabrúna, Beget i Molló. Aquesta antiga "Villa" (987) era una capella primitiva que havia preexistit a la del segle XIII.

Segons Jean Ribes (3), els orígens del Coral serien anteriors al 987, data a la qual ja existia la "villa Miralles", un poblet en el qual es desenvolupà una vida cristiana, una capella fou construïda, i més tard un ermitatge. La "villa" era delimitada pel

territori de Serrallonga, per la villa d'Avellanadell, per la cresta del coll d'Ares i per la vila de "Prados"(4). Per a l'abat J.B. Molí, capellà degà de Prats de 1864 a 1888, aquest oratori dedicat a Maria hauria reemplaçat un dels altars pagans erigits en aquest lloc durant l'antiguitat. Afegeix que els primers evangelitzadors cristians escollien llocs situats on havien existit cultes anteriors per a edificar-hi capelles. Pretén que l'estàtua que s'hi trobava hauria estat amagada dins la cavitat d'un tronc de roure per a evitar que els sarraïns la trobessin.

Però, per a l'abat Gibrat, l'estàtua hauria estat amagada en aquest indret durant l'època de les creuades contra els albigesos a principi del segle XII. Cal situar el santuari del Coral dins la xarxa de santuaris dedicats a la Verge, que s'han construït al llarg de les muntanyes catalanes per a establir una "línia forta als límits del món pagà". Fins a l'any 1643, fou l'abat benedictí de Sant Pere de Camprodon qui designà el rector del Coral. A partir d'aquella data, serà el bisbe d'Elna qui nomenarà el reverent J.P. Debadia "beneficiari" de Prats. El primer acte de Debadia fou de cedir a la comunitat de Prats de Molló el santuari del Coral. El 24 d'agost de 1644, la vila de Prats decidí de conservar únicament el santuari, els edificis veïns, així com el prat vorejant la façana nord de l'ermitatge. Estèfan Plana, habitant de Miralles, adquirí la masoveria. Hagué de cedir el dret de pas a les cavallerisses a fi que els visitants poguessin tancar-hi els seus animals.

El 2 de novembre de 1798, mentre la Revolució s'estenia per tot França, els béns de l'església foren declarats béns nacionals. L'ermitatge del Coral caigué sota l'aplicació de la llei. Tots els capellans foren sotmesos a la cerimònia de jurament de fidelitat a la nova Constitució civil del clergat. Però, finalment, la major part dels capellans que havien jurat fidelitat a la Constitució es retractaren i s'exiliaren a Espanya quan el rei Lluís XVI fou detingut per la Comuna i tancat a la presó del Temple de París. Grups armats anomenats "bigarrats", escapant al control del Comitè Revolucionari, solcaven les muntanyes a la recerca de capellans refractaris. Aprofitaven l'ocasió per a saquejar les capelles aïllades. Fou el que passà als de Santa Maria del Coral i Santa Cecília del Cos. La venda de l'Ermitatge del Coral que havia esdevingut propie-

tat nacional l'any 1789 tingué lloc a la vila de Ceret el 8 de Vendémiaire (part de setembre) de l'any IV de la Revolució. Cinc habitants de Prats esdevingueren els nous propietaris, només tenien un sol objectiu: restablir el culte a la capella del Coral. Davant les dificultats trobades pels copropietaris, una crida fou llençada i entesa per altres ciutadans que s'ajuntaren al projecte. Eren de Prats, de Serrallonga o de Lamenera. Gràcies a llur aportació financera, l'ermitatge serà renovat i coneixerà una època de prosperitat. Els oficis religiosos seran restablerts pel pare Subirana. Els ermitants reprendran llurs activitats i participaran ells en el finançament de la restauració. L'abat Claverie, capellà molt autoritari, no admestia que cap capella de la seva parròquia fos administrada per laics. La discòrdia s'agreuà car els administradors, tan testaruts com ell, no calmaren els ànims.

Tot aprofitant de l'edat avançada del bisbe, monsenyor Carsalade del Pont, l'abat Claverie obtingué la prohibició sobre la capella, que tant s'estimaven la gent de l'Alt Vallespir. Hi hagué una gran estupor quan el 17 de maig de 1931 es llegí la prohibició sobre la capella del Coral. Ningú no va entendre que es prohibís d'anar al Coral, sota la pena de cometre un pecat mortal. Pocs dies després de la prohibició, un fet insòlit es produí a Prats de Molló. A la fi de maig de 1931, un temporal espantós caigué sobre la vila. Un tro i un llamp penetraren pel campanar a l'interior de l'església on provocà danys considerables. Els grans orgues foren deteriorats, es cremà el monument erigit en honor a Maria, i únicament la imatge de la Verge quedà intacta, i passant davant l'altar central anà a cremar la sagristia i tots els ornaments sacerdotals.

La rumor popular digué que la Verge acabava de llençar una advertència a aquell que havia prohibit de celebrar el culte a la capella. Després de la mort de monsenyor Carsalade del Pont, l'any 1935, el dergat proposà la parròquia de Sant Llorenç de Cerdans a l'abat Claverie que l'acceptà de bon grat, perquè s'havia creat molts enemics a Prats de Molló. I el 4 de setembre de 1935, una missa fou de nou celebrada al Coral. Durant aquells anys, els edificis es deterioraven. L'associació dels amics del Coral prengué el relleu. D'ençà de l'abril de 1988, és l'ASCOR (Associació per a la Salvaguarda de l'Ermitatge del Coral) presidida pel rector de Prats de Molló (Cf. Jean Ribes, *Haut et Moyen Vallespir au fil du temps*, Volum 4).

La visita de l'ermitatge

Heu arribat al Coral, i heu pogut descobrir, des de la distància, la massa compacta, ben implantada damunt el seu promontori verdejant, envoltat d'un circ de muntanyes impressionants. Aquesta implantació no és pas el fruit de l'atzar. Un tal lloc, orientat vers el sol ixent, prop d'una font, ben visible des de lluny era predestinat. Aquest lloc

havia conegut cultes antics anteriors als cristians. A l'edat mitjana ja hi havia una església i un conjunt de masos repartits en aquest racó de l'Alt Vallespir, car la muntanya era molt habitada.

L'Ermitatge és constituït per un conjunt d'edificis: l'alberg dels visitants, la capella, l'allotjament dels guardians, la cleda o tanca de les ovelles, i separada, la casa dels propietaris de les terres. Fou durant el segle XVII que el Coral conegué la seva major expansió. Fou llavors quan es cobrí amb pedres la volta de la nau central de la primera capella i que s'hi afegiren diverses estructures, algunes de les quals cobreixen avui encara les construccions més antigues. L'originalitat del Coral és de traduir amb la seva complexitat arquitectònica una història llarga i turmentada. És la història d'una fidelitat llarga dels habitants de l'Alt Vallespir envers llur santuari dedicat al culte de Maria.

Després d'haver vorejat l'edifici anomenat "la Bergerie" o cleda, on hi havia les ovelles, es penetra dins el Coral per una porta amb una arcada feta per una pedra bella i rosenca, una característica pròpia de Lamenera. En primer lloc, ens trobem dins un pòrtic o vast *atrium* cobert. És pavimentat amb lloses grans i irregulars. De fet, és perquè a l'origen era una mena de pati interior que conduïa als diferents edificis que l'envolten. Quan es va fer evident la necessitat d'ampliar la capacitat d'acolliment del Coral (final del segle XVIII i principi del XIX) es construïren els locals damunt d'aquest pati. Aquests detalls il·lustren el creixement continu del Coral en el curs dels segles. La cleda devia servir a l'origen més als peregrins que no pas a les ovelles. Bé calia albergar tota la gent en cas de mal temps. La seva construcció al segle XVII recobrí una construcció anterior més antiga.

A la dreta de l'*atrium* trobem l'edifici de l'ermita, orientat al sud, i on hi ha la taula d'hostes. A l'esquerra del pati, s'accedeix als locals d'alberg per una escala. En aquest indret hi ha allotjaments per a les famílies de Prats que estuejaven al Coral. Actualment, s'hi ha instal·lat uns dormitoris. Al soterrani, hi ha un celler on es venia vi i records als visitants. Sis arcades grans de les quadres sostenen la planta de l'alberg.

Abans de penetrar dins la capella, hi ha a l'esquerra de la porta d'entrada un beneiter encaixat dins la paret, i la pedra blasonada amb una àliga i un gaiatò, que recorda l'abadia de Camprodon i el combat de Besalú. És una nau gran i senzilla de 7 metres d'amplada per 23 de llargada. A mà dreta, un gran finestral correspon a l'antiga entrada sud. Els murs grans deixen entreveure les marques de les obres de reforç. A la clau d'un d'aquests arcs es llegeix la data de 1690. Dues capelles laterals contenen: la de l'esquerra, el retaule de Sant Isidre (1868), Sant Sebastià, i Sant Antoni de Padova; la de la dreta, el retaule del Crist (1868). Es veuen alguns *enfeus*, cavitats

petites on eren col·locades les restes dels difunts. Observareu també una espitllera horitzontal tallada dins una pedra única.

El mur del fons situat darrere l'altar és decorat amb una garlanda d'àngels que envolten el finestral obert sobre el Cambril. La Verge era situada sobre un retaule antic envoltat de dues estàtues orants. A l'angle esquerre, un armari de ferro forjat protegeix la "Verge de la invenció" que data del segle XIII. Es puja al Cambril per la porta situada a l'esquerra. El Cambril és la gran originalitat del Coral. Aquesta petita capella comunica amb la nau principal. La disposició d'una capella situada al darrere del cor, i accessible per dues escales, permet el passatge continu dels visitants. És una tradició típicament catalana que prové de Montserrat, i que retrobem al santuari de Núria i de Font Romeu a la Cerdanya.

Dos frescs han estat realitzats, a l'esquerra, al voltant de la Verge, un paisatge evoca l'església de Prats de Molló, i a la dreta, hi ha una il·lustració de l'estatua a l'interior d'un roure vell.

Quan es torna a baixar s'observen restes de frescs, retrobats a diversos indrets de la nau. Sortint per la porta gran del pati, i donant la volta als edificis del costat dret, al nord, es pot contemplar l'arquitectura d'aquesta façana, que era la primera que es veia en arribar a peu des del coll de la Guilla. Sis arcades s'obren arran de terra suportant els edificis de la planta superior, que permetien d'albergar-hi el bestiar i els cavalls. Passant més enllà del capçal de la capella, descobrim les terrasses que eren cultivades amb un hort fins al final del segle XX.

Conclusió

El Coral reserva doncs moltes sorpreses a aquell visitant que sap observar amb deteniment els detalls nombrosos i curiosos. Quan es veu en totes aquestes pedres perfectament tallades que envolten els finestrals de la cleda, o la moia de l'ordi, es nota la cura especial dedicada als treballs successius a fi de respectar i fer perdurar el passat. És sempre la preocupació d'aquells que encara avui s'ocupen de la restauració de l'ermitatge de Nostra Senyora del Coral.

NOTES

- 1- Gibrat, Joseph - *Notre Dame du Coral*. Céret, Roque, 1925.
- 2- Moli, J.B. - *Récit historique de Notre Dame du Coral*, Perpignan, Latrobe, 1871.
- 3- Ribes, Jean - *Haut et Moyen Vallespir au fil des temps*. Tome IV. Perpignan. Ed. du Castillet, 1984
- 4- "Prados" > Prats de Molló - Arxius de la Delegació d'Hisenda de Girona.

Vista del conjunt de l'Ermítage
Foto de l'Associació ASCOR de Prats de Molló

EL MÓN CASTELLER ARRIBA A LA CATALUNYA DEL NORD

per Jep Bonet

Les castellers ou, en français, constructeurs de châteaux humains, est une tradition culturelle, sportive et symbolique de l'esprit catalan. Elle est née il y a un siècle et demi près de Tarragone et depuis elle s'est étendue dans toutes les terres catalanes, du sud, du centre et du nord. Les castellers construisent des tours humaines qui peuvent arriver jusqu'à 10 étages humains grâce à la solidarité des plus âgés à la base et à l'agilité des plus jeunes tout en haut. Toutes les générations sont ainsi soudées dans un esprit de force, d'équilibre et de profonde solidarité.

Fins fa pocs anys, el costum bicentenari de fer castells humans a Catalunya era gairebé desconegut a casa nostra, vull dir en terres catalanes del nord. Però amb la nova empenya que coneix aquesta tradició des del començament dels anys 1980, molt ràpidament ens hem acostumat a veure'n, primer per la televisió catalana (TV3 i Canal 33) i després amb colles nord-catalanes que actuen en les nostres festes locals: una primera colla castellera es va crear el 1996 a Bao (Els Castellers del Riberal) i el 2001 una segona colla es va muntar a Sant Joan Pla de Corts (Els Angelets del Vallèspr).

Parlar de castells i de castellers és força complicat perquè ens obliga a parlar a l'encop de tradició i de cultura popular, d'espectacle visual i musical, de competició esportiva, de ritual, d'habilitat, de força física i mental, d'equilibri, de cohesió i de solidaritat de grup, d'integració social i de sentiments múltiples que pot generar, l'emoció, l'admiració, la por, l'orgull, la sensualitat... En efecte, aquestes construccions humanes amb figures que impliquen arquitectures complexes i precises no deixen ningú indiferent i sovint es parla del «món casteller» o del «fet casteller» per designar el conjunt d'aquest fenomen socio-cultural català amb les seves múltiples facetes i ramificacions.

El diccionari de la llengua catalana indica la definició següent de castell: «Torre de dimensions i alçaria variables, formada per castellers enfilats uns damunt les espalles d'altres, pròpia de certes festes populars» i per casteller: «Persona que participa en la construcció de castells humans». Però aqueixes definicions no expressen tota la passió, tots els símbols que trobem al voltant del món casteller.

«ENTRE TOTS HO FAREM TOT»

La voluntat de cada casteller és d'arribar a edificar construccions humanes com més altes millor, la qual cosa sovint significa ultrapassar-se

individualment. Com diu la dita castellera més coneguda «Entre tots, ho farem tot», el que condició el món casteller és el projecte col·lectiu, on predomina el grup en detriment de l'individu. Molts castellers que es troben a la base de la construcció no veuen el castell tot i que en suporten el pes, sovint no surten a les fotos, ni a la televisió, però viuen tan intensament l'aixecament d'un castell com els qui puguen als diferents pisos; l'objectiu és reeixir en la construcció col·lectiva. De fet, el castell és com un sol cos, on cada membre comparteix els mateixos sentiments, entusiasme, decepció, patiment, suor, satisfacció...

UNA MICA D'HISTÒRIA

La construcció de castells humans durant cerimònies, festes i danses populars té una història múltiple i antiga. Hi ha tradició d'aixecar castells humans en diferents llocs de la franja mediterrània com també a l'Índia. Tanmateix en la versió catalana tal com la coneixem avui sembla demostrat que l'origen ve del ball dels valencians, un ball processional documentat al País Valencià entre els anys 1760 i 1780. El fet casteller va arribar a Catalunya a començament del segle XIX a la regió de Valls, Tarragona, Vilafranca del Penedès. A partir de 1845 comença la primera època d'or dels castells i es fan els primers tres de nou a Valls (1846) i a Tarragona (1851). La rivalitat entre les colles justifica que s'aixequessin castells de tota mena, cada vegada més agosarats: quatre de nou, cinc de vuit, dos de vuit, tres de vuit aixecat per sota, i dos castells mítics: el quatre de nou net i el cinc de nou. A final del segle XIX, amb l'aparició de la fil·loxera, que va provocar una greu crisi al camp català, comença una època de decadència que va veure la desaparició de nombroses colles castelleres i també l'aixecament de castells menors per part de les colles que van subsistir. A partir dels anys 20 comença una lenta recuperació del moviment casteller que culmina amb la segona època, començada el 1981 i en la qual ens trobem encara avui, un període en el qual s'ha vist l'edificació dels primers castells de 10 pisos de la història.

EL LLENGUATGE CASTELLER: DIFERENTS FIGURES

Tothom pot apreciar una actuació casteller, però si es vol entendre com s'articula cada castell és necessari tenir uns coneixements bàsics de les característiques dels diferents tipus de castells. Cada figura porta un nom que resulta sovint de la combinació de dos nombres; el primer designa els castellers que són a la base i el segon indica els pisos de la construcció. Per exemple, un quatre de vuit representa un castell que té una base de quatre castellers i que s'aixeca a una alçària de nou pisos o nivells. Hi ha, tanmateix, dos tipus de figures que trenquen aquest principi de designació, es tracta de la torre, que indica una base de dos, i el pilar, per a una base d'un. En aquests casos es parlarà, per exemple, de torre de sis per a un dos de sis i un pilar de cinc per a un un de cinc.

D'altra banda, el castell és constituït de dues parts:

- el tronç, que representa la part inferior, que pot pujar fins a set nivells. A cada pis el nom dels castellers és específic, de baix a dalt són els baixos, els segons, els terços, els quarts, els quintos, els sisens i els setens.

- el pom de dalt que representa tres nivells, de baix a dalt, són els dosos, l'acotxador i l'enxaneta, aquest darrer corona el castell i quan arriba a dalt fa l'aleta, és un gest amb la mà per saludar el públic.

LA PINYA

El cap de colla que dirigeix el castell comença per formar la pinya. Disposa enèrgicament i meticulo-

sa tots els castellers de la pinya (que solen ser centenars), és a dir, els qui són a la base del castell al voltant dels baixos i que tenen per funció de suportar el pes de l'edifici.

La pinya permet que el castell s'aixequi més amunt; i també serveix de matalàs quan cau el castell, es diu que fa llenya. Aquesta marea humana també segueix una estructura precisa, els braços dels castellers agafats els uns amb els altres formen línies radiants que convergeixen vers la part baixa del castell. Els castellers són premuts els uns contra els altres, de tal manera que no quedi ni un sol espai buit. Hi pot haver fins a tres nivells de pinyes, una sobre l'altra, per sostenir un castell, de baix a dalt podem trobar la pinya, el foire i les manilles. A la pinya, els qui no són castellers s'hi poden posar, així el públic també participa en l'edificació del castell: «a la pinya tothom hi cap».

ELS GRALLERS I EL TOC DE CASTELLS

No es pot imaginar una actuació casteller sense la gralla, instrument tradicional que acompanya cada castell quan carrega i descarrega. La gralla és un instrument de vent amb embocadura de canya que produeix un so molt estrident. Els grallers (els tocadors de gralla) són imprescindibles per a l'aixecament d'un castell, formen part de la colla casteller, solen ser acompanyats pels timbalers. El toc de castell marca les etapes de la construcció del castell. És un tipus de música que es podria qualificar de primària i repetitiva, amb un ritme frenètic, que contribueix a dramatitzar a l'extrem la construcció del castell tot indicant les diferents fases de la construcció fins al coronament del castell per l'enxaneta. La gralla continua el toc de castell fins que el castell s'ha descarregat.

Per primera vegada, els «Angelets del Vallespir» han aconseguit carregar i descarregar el castell 3 de 7 el diumenge 9 de setembre de 2007 a Sant Joan Pladecorts a la plaça del poble entre dos platans plantats durant la Revolució Francesa.

Foto de Françoise Quintane

XXXI APLEC EXCURSIONISTA DELS PAÏSOS CATALANS DE PRATS DE MOLLÓ

per Jordi Dunyach (President de "Delit Tenim")

De l'1 al 4 de novembre de 2007 ha tingut lloc a Prats de Molló - La Presta el 31è Aplec Excursionista dels Països Catalans. El primer aplec excursionista es va celebrar el mes de maig de 1977, tot just a l'inici de la transició democràtica de l'Estat espanyol, el dictador havia mort l'any 1975. Amb la llibertat de reunió i d'associació retrobades, s'organitzà el Primer Aplec Excursionista dels Països Catalans i altres entitats de muntanya de tots els territoris catalanòfons amb la finalitat de realitzar cada any un retrobament festiu i de convivència.

Aquesta iniciativa a l'escala del conjunt dels Països Catalans era, de fet, la continuïtat d'una tradició ja ben establerta d'encontres o trobades excursionistes, però que mai no havien sobrepassat els límits de la regió o de la comarca. D'ençà de la celebració del primer Aplec, el principi de continuïtat d'aquesta gran manifestació es basa sobre dues coordenades fonamentals: excursionisme i Països Catalans.

L'excursionisme compta entre les seves activitats culturals i lúdiques les més arrelades als Països Catalans. Una prova és donada per la gran quantitat d'adherents de les associacions o «entitats» de la Federació de Muntanya. A ell sol, el Centre Excursionista de Catalunya (CEC), fundat l'any 1876, totalitza més de 8.000 membres. Situat en aquest context, els Aplecs es presenten com un terreny privilegiat de confluència i de convivència excursionistes, d'intercanvi d'experiències, d'opinions i de projectes.

El segon eix dels Aplecs troba el seu origen amb el principi unificador d'una mateixa llengua compartida, amb la consciència i la voluntat de pertànyer a una mateixa comunitat de destí; que ha rebut l'herència d'una llarga història comuna dotada de trets culturals que provenen de les mateixes

arrels. D'un altre costat, l'adhesió i valoració del coneixement i de la protecció d'un patrimoni natural comú suscita la coordinació d'informacions i experiències, així com la solidaritat dels esforços a l'escala de tot l'espai català.

Cada any l'organització de l'Aplec recau sobre una entitat excursionista diferent dels Països Catalans. Les excursions seleccionades per la representativitat de la zona són la millor forma per a descobrir la contrada on se celebra cada trobada. Les visites culturals, les conferències, les exposicions i les animacions lúdiques afavoreixen el coneixement mutu dels participants. La difusió d'un llibret d'acolliment permet de fer perdurar el record de la trobada. La reunió oficial dels delegats fa el balanç de la trobada que s'acaba de realitzar i preveu l'organització i la convocatòria del proper Aplec.

La vila de Prats de Molló esgrana els seus carrers pintorescs sobre els contraforts sud del massís del Canigó a l'Alt Vallespir. Construïda sobre les ribes del Tec, en un paisatge esponerós de prats de pastura envoltat de muntanyes, Prats de Molló-La Presta ha estat successivament Vila Reial i Plaça Forta, ha proposat als nombrosos participants de conjugar termalisme i plena natura, descoberta de l'art, animacions i conferències culturals diverses.

La revista VALLESPER ha estat present i s'ha difós al XXXIè Aplec Excursionista de Prats de Molló. Alhora el CCCV felicita de tot cor els organitzadors (les associacions Delit Tenim i Prats Endavant de Prats de Molló) per la feina feta, per l'èxit que han tingut amb més de 600 participants de totes les terres catalanes i per les activitats molt atractives que han organitzat. Desitgem llarga vida als Aplecs Excursionistes dels Països Catalans.

Vista de Prats de Molló
Foto de Jordi Dunyach

LA TAUROMÀQUIA A PRATS DE MOLLÓ

per Ricard Roigt d'«Afició catalana»

Ricard Roigt és l'organitzador de «Festibanyes», que té lloc cada primer dissabte de setembre a Els Banys i Paladà

A quan remunta la tradició taurina de Prats de Molló? Vet aquí una pregunta a la qual la gent gran de Prats tenen dificultats a respondre, talment sembla profundament arrelada dins la història local. Algunes fonts escrites indiquen que a la fi del segle XVIII, els masovers que tenien vaques a l'alta muntanya havien de lliurar «dotze bèsties grosses, dolentes i ràpides» per la tradicional cursa celebrada cada mes de juliol en honor a les patrones andaluses, Santa Justa i Santa Rufina.

L'any 1819, un altre document anuncia les festivitats previstes per la setmana de Carnaval, amb un correbou organitzat al Firal. El costum era

d'enfrontar un bou o una vaca, sense barres ni cadires al mateix lloc on es feien les fires de bestiar! Com que la cursa de braus celebrada per la Festa Major del 17 de juliol de 1820 havia degenerat en baralles, el marquès de Villeneuve, prefecte dels Pirineus-Oriental, decidí de prohibir-ne l'organització. Però, l'Ait Vallespir era bastant allunyat de Perpinyà i a més mantenien lligams molt estrets amb l'altre costat dels Pirineus, per això la decisió no fou respectada durant gaire temps.

Així l'any 1835, el general Castaños aprofità una visita administrativa de la frontera per a invitar els habitants de Prats a assistir a les curses que se celebraven a Camprodon i nombrosos joves habitants van respondre a la seva invitació, acompanyats d'alguns notables de la vila. Tots van ser ben acollits durant les festivitats. De llavors ençà, tots els pretextos eren bons per a organitzar curses de braus a Prats de Molló. Amb motiu religiós primer, el 18 de juliol de 1852, en ocasió de la Festa Patronal, com l'escriu *L'Indépendant*, «quelques taureaux d'une nature sauvage et des toréadors espagnols, munis de leurs banderilles, offriron en miniature aux yeux des spectateurs le tableau vivant des courses de ce genre effectuées dans les arènes de Madrid». Carnavalesc després, l'any 1880, i ja el dilluns de quaresma. Politic finalment quan, el 14 de maig de 1892, una cursa de braus celebra la derrota electoral de les forces reaccionàries coalitzades.

Quan es tractava de curses a l'estil espanyol l'espai havia de ser totalment tancat. Llavors se celebrava a Prats, com a moltes altres viles de la cadena dels Pirineus, al mateix indret del culte. Així, l'any 1903, la plaça de l'Església fou transformada en plaça de bous. Al carrer de Missa i al peu del campanar, espontànies varen fer, davant de les bèsties vingudes de Sant Llorenç de Cerdans, unes passes amb la capa, salts perillosos, així com esquivades asseguts en una cadira (foto: aquí sota).

Durant el primer terç del segle XX, la temporada començava amb el correbou de Carnaval. Fou en Pere Garra, disfressat de sergent, un sabre a la mà, qui

deixava anar un a un els bous tancats al fons del Firal. Aquesta festa conservava un lligam amb l'antiga creença en la bona xanxa, (bona sort). Per a beneficiar-se de la bona fortuna, només calia ser tocat per un dels animals festejats: l'ós o el brau. Hom contava com, prop de l'Arbre Mentider, una dona que no podia tenir fills, després d'haver-se apropiat a un brau salvatge, s'havia trobat molt de pressa prenyada!

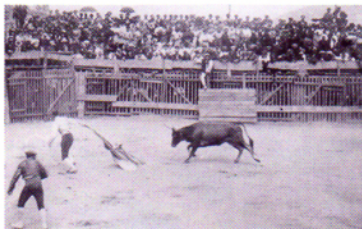

Foto: Plaça de l'Església de Prats, l'any 1903

La temporada continuava amb la cursa organitzada per la Festa Major. Aquesta "corrida", sempre sense matança, podia tenir formes diverses: cursa d'aficionats a la plaça d'Armes, cursa provençal al Firal (en el curs de la qual els joves de Sant Llorenç, als quals es cantava "la gent de Sant-Llorenç, que teniu les cames fines, veniu-vos cap a Prats, us calçarem de botines", jugaven a arrencar la cocarda abans que ho pogués fer el jovent de Prats) o encara, dins una placeta de fusta construïda al Firal de dalt, cursa hispano-landesa l'any 1920 o cursa de braus el 1925.

Durant els anys 30, s'organitzà "capeas de muerte" dins un recinte de fortuna instal·lat davant del centre escolar, sobre l'espaiada esdevinguda des de llavors el punt de trobada de tot el poble. Els vallespirencs recorden dues dates significatives: la del 28 d'agost de 1932 i del 23 de juny de 1935. L'any 1932, un tal Fierol havia contractat en aquesta ocasió toreros de veritat i havia ofert la presidència de la cursa al ministre Albert Sarraut que estuiejava a La Presta. Fou una veritable catàstrofe! Els

taulons saltaren pels aires i els toreros en sortiren ferits. L'administració decretà immediatament que les curses serien prohibides a Prats. Però, encara un cop més, la decisió quedà sense efecte, gràcies al torero i empresari de Prats, Gaston Coll, anomenat "Collito", que organitzà la cursa del 1935 en el curs de la qual els cèlebres "Carricero de Málaga" i Enrique Torres torejaren sense picadors sis braus magnífics de l'antiga ramaderia Yonnet.

En paral·lel, continuava de celebrar-se la cursa de Carnaval. En el seu llibre *Fêtes Pyrénéennes* publicat a Londres l'any 1937, Violet Alford ens en lliura una descripció que encara podria ser d'actualitat: «les jeunes toreros au sang chaud entrent dans le marché aux bestiaux par la grande porte puis, soudain, la foule s'écarte et laisse un passage où trotte une vachette, les cornes enrubannées et l'œil inquiétant. Et le combat commence. On fait des passes mirifiques avec des foulards rouges. Les filles se dispersent en poussant des cris à tue-tête. Quand une vache est fatiguée, elle est expédiée dans un hangar et on en libère une autre, jusqu'à ce que, enfin, l'une d'elles saute au-dessus de la barricade de charrettes qui bloque la rue, et s'éloigne triomphante. "Ah, disent les toreros en s'essuyant le front, la volière qui rentre chez elle." »

El 15 d'agost de 1953 una gran plaça de bous desmuntable havia estat instal·lada pel Comitè de Festes i el seu president, Emmanuel Homs, a La Clapera, a la sortida de Prats en direcció de La Prestal

Aquell dia, el *novillero* Joselito Clavel, el torero muntat a cavall Charles Fidani i el jove *becerrista* Michel Naspèzes torejaren bèsties camargueses d'Étienne Pouly. Sempre durant els anys 50, el Club Taurí de Prats adoptà el nom de "Peña Parrita", del nom d'un jove torero de renom. La seva seu social era a l'hotel del Comerç i "Murciano II", torero casat amb Aina Coll, una noia de Prats, era el seu padri. A la mateixa època actuava la cèlebre tropa dels "Enanitos toreros", també hi va haver una *corrida* d'aficionats, l'any 1956, en unes instal·lacions precàries, al Firal de dalt amb bestiar criat al Vallespir.

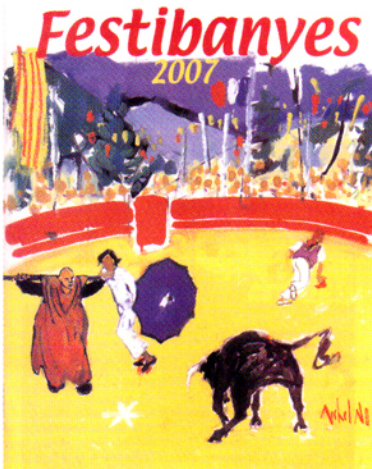
A partir dels anys 60, només es conservà la tradicional cursa del dilluns de Carnaval així com

l'antic costum del bou roig que hom sortia al Vallespir quan la neu impedia baixar els bous mitj salvatges de les muntanyes dels entorns. Es tractava simplement d'un cap de brau fet amb un tauló de fusta amb dues bandes fixades en una armadura coberta d'un teixit vermell que permetia d'amagar els dos homes que maniobraven l'enginy.

Avui encara, per la tradicional cursa de vaquetes de Carnaval, poques coses han canviat. Al si de la cobla i dins la placeta instal·lada sempre al Firal, els joves del poble, tots disfressats, ja no tenen por de les càrregues dubtoses dels bous vinguts dels masos dels entorns, com aquella vaca que l'any 1996 havia saltat la tanca i s'havia refugiat prop del riu després d'una cursa pels carrers de Prats. Tampoc no enfronten les impossibles vaquetes camargueses que n'havien ferit més d'un l'any 1983. Evacuats amb l'ambulància dels bombers, els joves festaires s'havien presentat a l'hospital de Perpinyà com a toreros ferits de Prats de Molló.

D'ençà de 1998, els habitants de Prats contracten una veritable "ganaderia brava", la de l'antic torero Andrés Moreno, instal·lat a pocs quilòmetres de Camprodon. La mobilitat i la qualitat de les seves bèsties han fidelitzat un públic que assisteix cada any més nombros a aquesta festa. El febrer de 2000, fins i tot una vaca ha estat torejada pel jove i talentós alumne de l'Escola Taurina de Catalunya, Enrique Guillén. Però la gran sorpresa esdevingué el 12 de febrer de 2001 amb l'aparició d'un curiós cavall, muntat per un picador. Sota la *carapaça* de protecció s'amagaven dos robusts aficionats locals, campions de França 2000 de rugbi. Una de les vaques fou doncs picada amb el simulacre, fins que una càrrega destruïda aquest estrany grup equestre, sortosament sense gravetat per als divertits comparses sòlidament protegits. Davant l'èxit popular obtingut per aquests valents *rugbimen*, l'espectacle fou repetit l'any següent.

Caldrà retrobar-se el dilluns 25 de febrer de 2008 per la desena participació de la "ganaderia de Camprodon" a la cursa de braus de Prats de Molló. Una tradició carnavalesca, vella de prop de dos-cents anys, que continua ben viva a l'Alt Vallespir!

Cartell Festibanyes: Els banys d'Aries
31 d'agost - 1 de setembre de 2007

UN CANADENC A CATALUNYA per Donald Smith

DONALD SMITH, CATEDRÀTIC DE LITERATURA QUEBEQUESA (UNIVERSITAT CARLETON, OTTAWA), EDITOR (ÉDITIONS QUÉBEC AMÉRIQUE INTERNATIONALE, MONTREAL, ON HA PUBLICAT EN TRADUCCIÓ FRANCESA OBRES D'ESCRIPTORES CANADENCS-ANGLÉSOS AIXÍ COM EL NOVEL·LISTA AMERICÀ-BRETÓ-QUEBEQUÈS JACK KEROUAC), AUTOR D'UNA QUINZENA DE LLIBRES DELS QUELS D'UNE NATION À L'AUTRE, DES DEUX SOLITUDES À LA COHABITATION, GILLES VIGNEAULT, CONTEUR ET POÈTE, DICTIONNAIRE DU FRANÇAIS QUÉBÉCOIS, ACADIEN ET LOUISIANAIS. ACTUALMENT, VIU A COTLIURE ON FA CINC ANYS VA ARRIBAR UN 23 DE JUNY. DE VEGADES, LA CASUALITAT FA MOLT BÉ LES COSES. TOT JUST ARRIBAT, VA ASSISTIR ALS FOCES DE SANT JOAN A LA PLATJA, I NO SABIA ON ES TROBAVA, AL QUÉBEC, A FRANÇA, A CATALUNYA? SANT JOAN, O MÉS AVIAT EL 24 DE JUNY, ÉS PRECISAMENT LA FESTA NACIONAL DELS QUEBEQUESOS. MAI LES FLAMES DEL VORAMAR NO DEIXARAN LA SEVA IMAGINACIÓ.

Vaig néixer a Toronto, dins una família canadenc-anglesa. Tota la meua família ve del Manitoba, província de l'Oest que fa cent anys era mestissa (mestissatge amerindí i canadenc-francès). Ara, el francès no s'hi parla gaire. Era la llar d'en Louis Riel, líder dels mestissos penjat per traïció pel govern central d'Ottawa, i cent d'anys més tard, rehabilitat per Ottawa que va emetre un segell en el seu honor, creen els herois que volen! Almenys, un error racista era corregit.

Vinc d'una família que no parla francès, com la majoria dels canadencs anglesos, i tot indicava que esdevindria un canadenc anglès típic de Toronto, enginyer en electricitat com ho volia el meu pare. Però, l'electricitat que anava a descobrir no era la que m'esperava. El llampec va venir del balcó de l'Ajuntament de Montreal: un cert general declarà el 24 de juliol del 1967 el famós «Visca el Quebec lliure». Tenia 21 anys, parlava una mica francès, però no coneixia res del Quebec, excepte els jugadors de l'equip d'hoquei sobre gel «Les Canadiens» anomenats Els Gloriosos, símbol nacional tan fort per als quebequesos com el del Barça o de la USAP. Vivia dins el que Hugh MacLennan, l'escriptor canadenc anglès, anomenava "Les dues solituds", la del Canadà anglès, la del Quebec francès. Els meus coneixements no anaven més lluny que un partit d'hoquei entre els Gloriosos de Montreal i les Fulles D'Erable de Toronto, lluita interna sobre gel entre les dues nacions, exutori cultural i lingüístic curiós. Vaig dir al meu pare que marxava al Quebec per aprendre el francès i sobretot conèixer els meus veïns, els meus «germans», els quebequesos.

Fer cohabitar dins un mateix país pobles de llengua diferent, no és fàcil. Bé ho saben els suïssos, els belgues, els canadencs, els catalans del Nord i del Sud... En arribar vaig descobrir, per a citar el gran escriptor quebequés Jacques Ferron «un país dins el país», i també, com ho diu el títol d'un recull de contes seu, un «país incert». País dins un país, és clar: la gent parla una llengua diferent de la de la resta del país; la població té una tradició oral i escrita vella de quatre segles; el Quebec, tres vegades més gran que França, es compon de moltes regions com un país legal, real sobre el paper. Jo deia a l'inici «Bonjour mes frères», em contestaven, «Bonjour ami». Tenia coses a aprendre!

L'escriptora acadiana Antonine Maillet, l'autora de la novel·la *Pélagie la charrette*, història del retorn al «país» (L'Acàdia canadenc, avui província del Nouveau-Brunswick; abans la deportació de 1755, era la Nova Escòcia), narra la vida d'una família d'acadians deportats a Louisiana. Jo vaig dir a Antonine que era una llàstima que els acadians no tinguessin ni capital ni govern propi, com els quebequesos. Em va respondre que un país pot ser dins la persona, interior, i que sovint aquesta mena de país és tan fort com un país real. És veritat que els acadians, 300.000 persones, sempre parlen el francès, malgrat l'absència d'estructures com les dels quebequesos. El mot país té moltes significacions: podem dir d'una regió, d'una vall, d'una cadena de muntanyes, «Quin país més bonic!», i els catalans poden parlar dels seus països, interiors i geogràfics. La recuperació del mot país pels pobles europeus anomenats regionals és una clau essencial, per a una assegurança suficient, per un àmbit de comunitat que creu en el seu futur. Cal evitar allò que els quebequesos anomenen la «louisianisation», és a dir, l'assimilació, la folklorització, la desaparició d'un idioma, d'una cultura. Això amenaça els catalans del Nord, i, d'una manera menor, els habitants del Principat. He anat a Louisiana del sud, he parlat francès amb la gent gran, i vaig veure, malauradament, que el fet francès «cadgin», es limita al menjar dels crancs de riu (boles de picolat si voleu!) i a la música cadgina.

Lluitem doncs perquè la USAP i la sardana no siguin un dia símbols folklòrics, crancs d'una cultura enterrada, burro mut. Hi ha receptes per a evitar una tal tragèdia. Val la pena de mirar atentament el cas dels canadencs francesos que viuen fora del Quebec.

Permeteu-me de tornar a la meua experiència de «canvi de nacionalitat», de país interior. Als vint anys, vaig donar-me el repte d'esdevenir especialista de cultura quebequesa, i amb el temps, hi he arribat, canviant de pell, anant d'una nació (canadenc-anglesa) a una altra (quebequesa). He canviat, amb molt de gust, i sense renegar de la meua cultura d'origen, de llengua d'expressió. Escriure dins una llengua altra que la de la seva llengua materna procura un plaer increïble que estimula la imaginació i fomenta la creació. Em sentia com un nen que descobria el plaer sensorial de mots nous. Encara avui, quan escric articles o llibres en francès gaudelxo del

mateix plaer. L'arribada última d'aquesta evolució era l'escriptura dels meus llibres sobre la literatura, la cançó i el francès quebequès. Podedu doncs imaginar el plaer enorme que sento en escriure aquest article en català, el meu primer escrit dins la llengua dels Països Catalans que m'envolten i m'encanten.

No tinc espai aquí per comentar la situació dels quebequesos, però vull intentar de resumir la meua apreciació. França tenia a l'Amèrica del Nord la colònia de Nova França. El rei de França decidí que no volia guardar aquesta terra, i la victòria del general Wolfe en contra del marquès de Montcalm cedí el territori a Anglaterra. Els dos combatents moriren a les planes d'Abraham l'any 1759, i el Canadà sota tutela anglesa començà a prendre forma. Per a començar, el Baix (el Quebec d'avui) i l'Alt Canadà (actualment l'Ontario), i després van néixer les províncies a l'Oest i a l'Est i els territoris del Nord.

El lord anglès Durham escrigué un informe el 1832 on recomanà l'assimilació dels canadencs francesos que Durham gosà descriure com «poble sense llengua, sense cultura, i sense història». Irònicament, l'informe Durham fou el motor del desenvolupament de la presència canadenca francesa a Amèrica. L'historiador François-Xavier Garneau contestà a Durham en escriure (el 1845) en quatre volums la història del Canadà, història d'un poble «sense història»! Una mentalitat, una cultura, una llengua pròpies existien al Baix Canadà i remuntaven a l'arribada de Jacques Cartier en 1534. Ja, amb els contactes entre amerindis i francesos, una llengua específicament canadenca-francesa naixia.

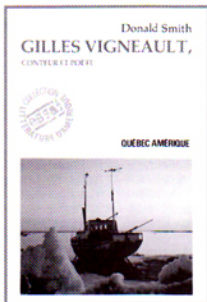
La situació evolucionà vers una confederació canadenca que fou creada l'any 1867, i la província del Quebec fou promoguda província bilingüe. Hi hagué temptatives radicals com la rebel·lió dels Patriotes (1837-38), decebuts per Londres i desitjosos de crear un país de llengua francesa. Revolta reprimida. Seguirà un període on l'església, sovint en col·lusió amb el poder anglès, creà una societat teocràtica, aïllada, i protegida contra la influència de l'anglès. Els canadencs francesos feren famílies nombroses (la famosa venjança de les bressoles), visqueren al camp, lluny de les ciutats, i proliferaren.

El desvetllament de la nació quebequesa vindrà a la fi dels anys cinquanta, com molts moviments d'alliberació al món. El Front d'alliberació del Quebec posarà bombes, un ministre serà assassinat. Afortunadament, els quebequesos renunciaren a la violència i optaren per la famosa «Revolució tranquil·la» que canvià totalment la societat quebequesa. El primer ministre Jean Lesage començà a bastir una societat laica avançada, el Partit quebequès i sobretot, el gran demòcrata René Lévesque continuà l'obra de Lesage per fer del Quebec una regió de llengua francesa, d'igualtat, moderna, amb universitats a totes les regions, i els recursos naturals com l'electricitat sota control de l'estat quebequès i no dels americans.

La llei 101 farà del francès la llengua de treball, la llengua de l'escola, i permetrà fer cursos als immigrants per a facilitar la integració. Com ho deia René Lévesque, «l'aparador del Quebec ha de ser tan francès com el del Canadà anglès és anglès». Era la gran època dels cantants com Gilles Vigneault, Félix Leclerc, Robert Charlebois, i tants altres. Dins l'imaginari i dins la realitat, el Quebec s'enlairava amb «Quebec Air» (imatge d'una cançó de Charlebois), un viatge fins a la consolidació de si mateix.

Les Nacions Unides reconeixen el dret dels pobles de decidir el seu futur, la constitució canadenca, no, les constitucions espanyola i francesa, tampoc, però un poble pot organitzar un referèndum sobre el seu territori per consultar la seva població sobre mesures necessàries per a salvaguardar la llengua de la majoria, el Quebec l'ha fet dues vegades, el Principat i el País Basc també, la nostra regió també ho pot fer.

Si una llengua regional o nacional és amenaçada com el català a França, al Principat, o el francès al Quebec, és normal i legítim de legislar per assegurar la supervivència d'aquestes llengües anomenades regionals per Europa, segones pel Canadà. L'espanyol no és amenaçada, l'anglès del Canadà i del Quebec tampoc. Que quedi clar: jo crec que podem formar dins una gran regió catalana a França i a Espanya Joves que parlaran bé el català, el francès, l'espanyol i l'anglès. I aquesta regió seria rica culturalment i econòmicament. La gent d'aquí tindria eines per reeixir. L'aparador de Barcelona ha de ser tan català com el de Madrid és espanyol; i l'aparador de la nostra regió Catalunya-Nord ha de ser bilingüe català-francès.

Coberta d'un llibre de Donald Smith editat al Quebec

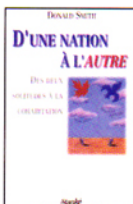
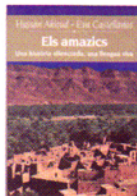
Donald Smith est professeur de littérature du Québec à l'Université Carleton d'Ottawa et directeur des Éditions Québec Amérique International de Montréal, où il a publié la traduction française des œuvres des écrivains canadiens-anglophones ainsi que celles du romancier américain-breton-québécois Jack Kérouac. Donald Smith est l'auteur d'une quinzaine de livres parmi lesquels D'une nation à l'autre, des deux solitudes à la cohabitation, Gilles Vigneault, conteur et poète, Dictionnaire du français québécois, acadien et louisianais. Actuellement, il vit à Collioure où il est arrivé il y a cinq ans le 23 juin. Parfois le hasard fait bien les choses. Tout juste arrivé, il assiste à la fête des feux de la saint Jean sur la plage, et il ne savait plus s'il se trouvait au Québec, en France ou en Catalogne ? La Saint Jean, c'est-à-dire, le 24 juin est précisément la fête nationale du Québec. Depuis, plus jamais les flammes de la plage de Collioure n'abandonneront son imagination.

APUNTS DE LECTURES

«Els Amazics. Una història silenciada»

de H. Akioud - E. Castellanos, Ed. Cossetània. 2007

Aquest llibre pretén ser una obra de divulgació per donar a conèixer el poble amazic, la seva llengua i la seva cultura mil·lenària. Un poble que ha sobreviscut a la romanització i a l'arabització del nord de l'Àfrica. Un poble heterogeni que, en bona part, té en la llengua pròpia la base de la seva identitat col·lectiva i que es caracteritza per haver sobreviscut a través de la tradició oral. Són amazics el poble nòmada dels tuaregs; els habitants de la Cabília algeriana; de l'Àtlas, el Sus i el Rif marroquí; de l'illa de Jerba a Tunísia, dels oasis de Siwa a Egipte; així com algunes tribus del Mali, Níger i fins i tot de Mauritània... També era amazic el líder anticolonialista mític Abd el-Krim, així com també els almoràvits i els almohades que van ocupar Catalunya durant l'edat mitjana.

“D'une nation à l'autre”

de Donald Smith, Éditions Stanké, Montréal, Québec, 1997

Dans cet essai innovateur, Donald Smith répond à Barbara Amiel, Diane Francis, William Johnson et Mordecai Richler dont les attaques injurieuses contre le Québec français ne cessent d'étonner. D'autre part, il donne la parole à des créateurs anglophones tels que Jim Corcoran, Nanette Workman, Larry Hogsan et Nancy Huaton, qui ont adopté le français comme langue d'expression. Il rapporte également les échanges qu'il a eus avec de nombreux écrivains (Hubert Aquin, Jacques Ferron, Gaston Miron, Félix-Antoine Savard) sur les rapports existant entre les intellectuels québécois et leurs homologues canadiens-anglais. D'une nation à l'autre définit la notion de peuple et élabore le principe des trois nations (québécoise, acadienne et canadienne-française; canadienne anglaise: autochtone. Dans l'apparente impasse référendaire actuelle, cette approche mérite réflexion.

“Amb el sol a la mà”

de Montserrat Vayreda, 3a edició, Òmnium Cultural, 2004

“(…) La cultura urbana i massificada fa oblidar els vells noms de les coses naturals: els arbres, els ocells, els insectes, les flors. I fa distreure fins de l'existència dels nostres petits amics, precisament els que Montserrat Vayreda descriu amb meravellada fascinació en aquest llibre. Aquest fet sol justificaria l'aparició dels poemes i en els quals Montserrat ha vessat: “L' amor profund, per tot allò que neix en la terra de la meua pàtria, per tot allò que creix i es multiplica en les seves fonts”. Les quatre parts del llibre: “Bestiari, Ales obertes, Els arbres i les flors, i Siluetes d'infants”, són constituïdes per poemes juvenils, que la poetessa ha retocat molt poc, sense entelar la frescor, àdhuc la sàvia ingenuïtat i l'olor tendra, d'herba tallada, que es desprèn de la seva lectura (...).

“Picasso à Céret”

de Véronique Richard de la Fuente, Editions Mare Nostrum, 2002

C'est en 1909 que les premiers artistes “parisiens”, stimulés par les descriptions du peintre et poète Marc Lafargue, arrivent dans la petite ville du Roussillon inconnue jusqu'alors des milieux artistiques, Céret. Le sculpteur Manuel Hugué dit Manolo, le peintre et mécène Frank Burty Haviland et le musicien Déodat de Séverac, convaincus de la nécessité d'une rupture avec leur vie parisienne, avaient décidé d'aller vivre dans le Midi. Ils découvrirent une terre accueillante propre à revitaliser leur inspiration et s'empressèrent de convaincre Picasso –leur ami commun– de les rejoindre. Picasso et sa “bande” arrivent à Céret en 1911. Commence alors un épisode marquant et peu connu de l'histoire de l'art: la “Mecque du cubisme” devient le lieu de rencontre entre Barcelone et Montmartre. La collaboration intense entre Braque et Picasso attire nombre de peintres tels que Juan Gris, Auguste Herbin et beaucoup d'artistes catalanais. L'enthousiasme juvénile d'une bande d'amis prêts à oser toutes les aventures, l'esprit de la fête et du partage, sans oublier le rôle joué par les artistes, les intellectuels et les créateurs en quête d'un monde nouveau –alors que se profilait déjà la Grande Guerre– tout contribua à faire de Céret un moment capital dans l'histoire de l'art moderne.

AUCA DEL PALAU DELS REIS DE MALLORCA

On parlem i fem memòria d'un palau que ha fet història

Text: RAMON CUÉLLAR / JOAN VILAMALA - Il·lustracions: JAUME GUBIANAS 2006

Generalitat de Catalunya

CERET

PRATS DE MOLLÓ

SANT LLORENÇ DE CERDANS

1- Jaume, el rei Conqueridor, en testar va fer remor:

2- El reialme repartí als seus fills. I es va morir.

3- D'aquest fet en va quedar un palau a Perpinyà.

4- D'estil gòtic, del millor, que s'aïça dalt d'un turó.

5- La de la Santa Creu, de tot arreu es veu.

6- Perquè li fa de carena la de Santa Magdalena.

7- A sota hi ha un passadís, d'on tornava el rei fel·lç.

8- ...després d'haver anat per feina a la cambra de la reina.

9- El palau era envoltat d'una illa i un fossat.

10- On es feien els torneigs i també qualque firteig.

11- Mes la guerra fratricida engegà el Reialme a dida.

12- I el gran Regne de Mallorca es trencà com una dorca.

13- Que passà a ser una pensió dels monarques d'Aragó.

14- Benet XIII hi féu concili, quan va perdre el domicili.

15- A partir de 1500, quan corrien altres vents.

16- ... de discòrdia i de querrel·la, es convertí en ciutadella.

17- Quan la França el va ocupar, en Vauvan el reforçà.

18- Fins que arriba als anys 50, que el palau ja no s'aguanta.

19- Mes necessita reformes i els projectes són enormes.

20- Nostre Consell General és qui se'n farà cabal.